

RENEŠANČNÍ ROUBENÁ SVĚTNICE V ČP. 24 VE VYŠŠÍM BRODĚ V KONTEXTU OBDOBNÝCH DOCHOVANÝCH PŘÍKLADŮ NA ČESKOKRUM- LOVSKU

JIŘÍ BLOCH – JARMILA HANSOVÁ – DANIEL ŠNEJD

ÚVOD

Na první pohled nenápadný přízemní domek čp. 24¹⁾ ve Vyšším Brodě pod náměstím v ulici 5. Května, bez statusu kulturní památky, přinesl v polovině roku 2016 velké překvapení. Jeho majitel totiž při úpravách interiéru domu objevil pod vrstvou mladších omítek rozlehlou roubenou světnici, kterou se rozhodl očistit a prezentovat. Za výjimečnou možnost ji prozkoumat vděčíme nevšednímu zájmu vlastníka domu o historii a jeho ochotě aktivně komunikovat s pracovníky památkové péče. V rámci obvyklé praxe se řada stavebních zásahů v interiérech domů na památkově chráněných územích bohužel odehrává za zavřenými dveřmi,

aniž by se o případných nálezech obdobného druhu organy státní památkové péče vůbec dozvěděly. Bez možnosti je alespoň zdokumentovat jsme ztratili a stále ztrácíme celou řadu historicky cenných konstrukcí. Vstřícná spolupráce vlastníka čp. 24 pana Jiřího Krampery tak není vůbec samozřejmostí, a proto považujeme za správné ji zde touto cestou zmínit.

Krátce po zjištění roubené konstrukce světnice domu čp. 24 byla provedena dendrochronologická analýza trámů stěn a stropu, podle které pocházejí ze stromů smýcených roku 1566.²⁾ Při pohledu na tento letopočet nás jako první napadá otázka, zda domek mohl vzniknout v souvislosti

Obr. 1: Vyšší Brod (okres Český Krumlov), řadová zástavba ulice 5. května, domek čp. 24 je druhý zleva (foto J. Hansová, 2017).

s požárem města, který měl zhruba v té době zničit přes padesát domů na náměstí. Část pohořelých měla stavět svá nová obydlí mimo náměstí v místě zvaném „Sand“. Tato zpráva je nejdostupnější v českém překladu monografie o historii vyšebrodského kláštera, jehož editor datoval vyhoření města do roku 1569.³⁾ Dominik Kaindl, autor německého originálu vydaného v roce 1930, však uvádí letopočet 1559.⁴⁾ Kniha je zaměřená především na klášter, základní zpracování dějin sousedícího městečka dosud chybí.⁵⁾ Nelze se proto divit nejen rozkolísání datace této události, ale i absence zmínky o tomto požáru v novodobé literatuře o urbanismu našich měst,⁶⁾ ačkoliv (jak dále

1) Číslo popisné domů ve Vyšším Brodě se podařilo poprvé zachytit v urbáři vyšebrodského panství z roku 1757 a od té doby se nezměnila. Cisterciácké opatství Vyšší Brod (dále jen Cist. Op. VB), Řád cisterciáků Vyšší Brod (dále jen RC VB), sign. HA 33 Num. V, kniha 226, Přehledný výkaz pozemkové držby poddaných V. Brod a jejich urbairálních povinností k roku 1757. Ve stejné podobě uvádí číslo popisné i josefský katastr z roku 1788. Národní archiv (dále jen NA) Praha, fond Josefský katastr, inv. č. 2956, Josefský katastr Vyššího Brodu, 1788.

2) Dendrochronologické datování posuzovaných staveb v tomto příspěvku provedli Ing. Tomáš Kyncl z firmy DendroLab Brno a pracovníci Přírodovědecké fakulty, katedry botaniky Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.

3) M. Hlinomaz ed., D. Kaindl: Dějiny kláštera Vyšší Brod v Čechách. Libice nad Cidlinou 2008.

4) D. Kaindl, Geschichte des Zisterzienserstiftes Hohenfurt in Böhmen. Böhm. Krumau 1930, s. 15.

5) Tento dluh by měl být výhledově aspoň zčásti vyrovnán, neboť zastupitelstvo města Vyšší Brod v roce 2016 podpořilo vydání monografie o Vyšším Brodě. Také A. Cechner, Topographie der historischen und Kunst-Denkmale. Der politische Bezirk Kaplitz. Prag 1929, se v kapitole věnované Vyššímu Brodu (s. 123–254) zaměřil pochopitelně na klášter, z městečka se izolovaně věnoval budově farního kostela, radnice a špitálu sv. Josefa. Současný stav městečka shrnul v konstatování: „Časté požáry a hlavně přestavby uskutečněné v 19. století smazaly středověký vzhled městečka.“ (Tamtéž, s. 125).

6) Urbanistickému vývoji Vyššího Brodu se naposledy encyklopedicky

Obr. 2: Vyšší Brod, císařský otisk mapy stabilního katastru z roku 1827 (ÚAZK v Praze, sign. 8983).

uvidíme) ovlivnil vývoj městské zástavby Vyššího Brodu.

Snaha začlenit vznik domu čp. 24 do kontextu vývoje Vyššího Brodu s sebou tudíž přinesla potřebu alespoň v nástinu zmapovat stav té části města, kde zkoumaný objekt stojí. Intenzivnější zájem o město Vyšší Brod ze strany historiků, památkářů, kunsthistoriků či urbanistů je zvláště potřebný vzhledem k tomu, že se pro své nesporné památkové kvality stalo v roce 1995 městskou památkovou zónou.⁷⁾

NÁSTIN VÝVOJE ZÁSTAVBY V ULICI 5. KVĚTNA V RANÉM NOVOVĚKU NA ZÁKLADĚ PÍSEMNÝCH PRAMENŮ

Tržní osada *Vyšší Brod* je poprvé písemně doložena v německé podobě *Hohenfurt* v zakládací listině cisterciáckého kláštera z roku 1259, který poblíž ní vysadil jeden z nejváženějších šlechticů té doby Vok z Rožmberka spo-

lečně se spřízněnými Vítkovci. Klášter pojmenoval *Altovadum*, latinskou formou názvu této osady, kterou klášteru věnoval. Vyšší Brod ležel na obchodní stezce spojující Čechy a hornorakouský Linec v rozšířeném místě jinak sevřeného vltavského údolí, kde byly vhodné podmínky pro vznik brodu.⁸⁾

Vyšší Brod se však nikdy nerozvinul ve větší město.⁹⁾ Zatímco zdejší starobylý cisterciácký klášter vždy přitahoval pozornost odborné veřejnosti, samotné městečko dosud stojí stranou badatelského zájmu. Jiří Veselý navíc poukazuje na „naprostý nedostatek pramenů“ pro období středověku, kvůli němuž nelze určit, kdy se Vyšší Brod stal městečkem. Nejstarším písemným dokladem pro tento fakt je tak až listina z roku 1524, kterou vyšebrodský klášter udělil řadu svobod svému již existujícímu městečku („*markt Hohenfurt*“).¹⁰⁾ Vřetenovitý tvar rozlehlého náměstí však prozrazuje, že Vyšší Brod plnil městské funkce od samého počátku, neboť tato půdorysná forma se v jihočeské i hornorakouské oblasti váže na celky městského charakteru.¹¹⁾

Uspořádání města Vyšší Brod lze dobře vyčíst z mapy císařského otisku stabilního katastru z roku 1827,¹²⁾ kdy se půdorys městečka ještě nerozvinul do postranních ulic. Všechny domy se tehdy nacházely kolem dlouhého náměstí a drobnější zástavba pak po obou stranách ulice, dnes zvané 5. Května, která na něj plynule navazovala severním směrem. Komunikace sbíhala dále k severu k vltavskému jezu, u nějž dodnes stojí mlýn čp. 11 a 12, aby pak dále sledovala ohbí řeky Vltavy a vyústila přímo pod klášterem.

Různé úseky zástavby lemující tuto dlouhou ulici měly před odsunem německy mluvících obyvatel roku 1946 své názvy, jak nás o tom na základě výpovědi pamětníků zpravuje diplomová práce Jiřího France. Zkoumaný dům čp. 24 leží na východní straně horní části ulice v řadě domů (čp. 20 až 27), které nesly název „*Ostseite*“ nebo také „*Erdäpfelseite*“. Protilehlá západní strana byla pojmenována „*Stadtberg*“ nebo „*Flöhberg*“. Domy pokračující dále na sever po obou stranách ulice až k mlýnu čp. 11 a 12 spadaly do čtvrtě zvané „*Froschau-Schönau*“ (na východní straně čp. 11 až 19, na západní straně čp. 90 až 102). Jako „*Sand*“ se označovala spodní, tj. nejsevernější část dnešní ulice 5. Května těsně u Vltavy (čp. 105–121 a čp. 1–10).¹³⁾

Téměř stejné názvy místních částí města zachycuje

8) K. Charvátová, Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142–1420. 2. svazek. Kláštery založené ve 13. a 14. století. Praha 2002, s. 10, 43; M. Hlinomaz ed., o. c. v pozn. 3, s. 10–11.

9) Statut města byl Vyššímu Brodu udělen až v roce 1870 přičiněním vyšebrodského opata Leopolda Wackarže. M. Hlinomaz ed., o. c. v pozn. 3, s. 124.

10) J. Veselý, Města a městečka na Českokrumlovsku v době jagellonské, in: V. Bůžek a kol., Českokrumlovsko v době jagellonské 1470–1526, Český Krumlov: SOA 1998, s. 77–82, zde s. 79–80.

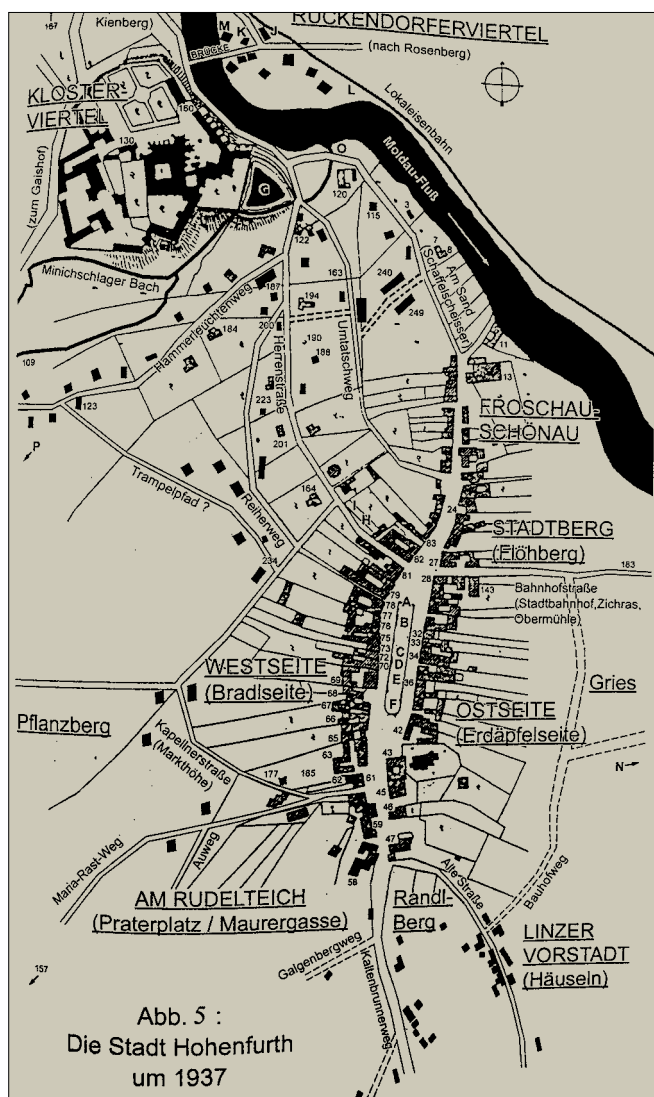
11) K. Kuča, o. c. v pozn. 6, s. 515–516. V jihočeské oblasti mají obdobný půdorys městečka Frymburk, Hořice na Šumavě, Chvalšiny, Světlík - viz D. Kovář, Počátky jihočeských měst a městeček. Krátké shrnutí vývoje, in: D. Kovář ed., Počátky měst a městeček v jižních Čechách: sborník příspěvků k dějinám urbanizace jihočeského regionu. Edice Jihočeský sborník historický – Supplementum 7, České Budějovice 2016, s. 29.

12) Ústřední archiv zeměměřictví a katastru (dále jen ÚAZK) Praha, císařský otisk mapy stabilního katastru Vyššího Brodu z roku 1827, sign. 8983.

13) Svá pojmenování měly i bloky domů na náměstí: východní řada do-

věnoval K. Kuča, Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 8. (V–Ž). Praha 2011, s. 511–516.

7) Vyhláška MK ČR č. 250/1995 Sb. ze dne 22. 9. 1995 o prohlášení území historických jader vybraných měst a jejich částí za památkové zóny. Jako podklad pro prohlášení Vyššího Brodu vznikla v roce 1995 práce M. Šeráka, Návrh městské památkové zóny Vyšší Brod. Vyšší Brod 1995. Z dnešního hlediska je citelnou slabinou tohoto tehdy cenného shromáždění různých materiálů k historii Vyššího Brodu absence archivní rešerše z literatury a základních písemných pramenů, místo nichž autor formuloval mnohdy zavádějící domněnky o starším vývoji města (Elaborát je uložen v plánovém archivu NPÚ ÚOP ČB, arch. č. PD 4444).

Obr. 3: Vyšší Brod, náčrt půdorysu města s označením názvů jednotlivých částí z doby kolem 1937 (SOKA Český Krumlov, o. c. v pozn. 14).

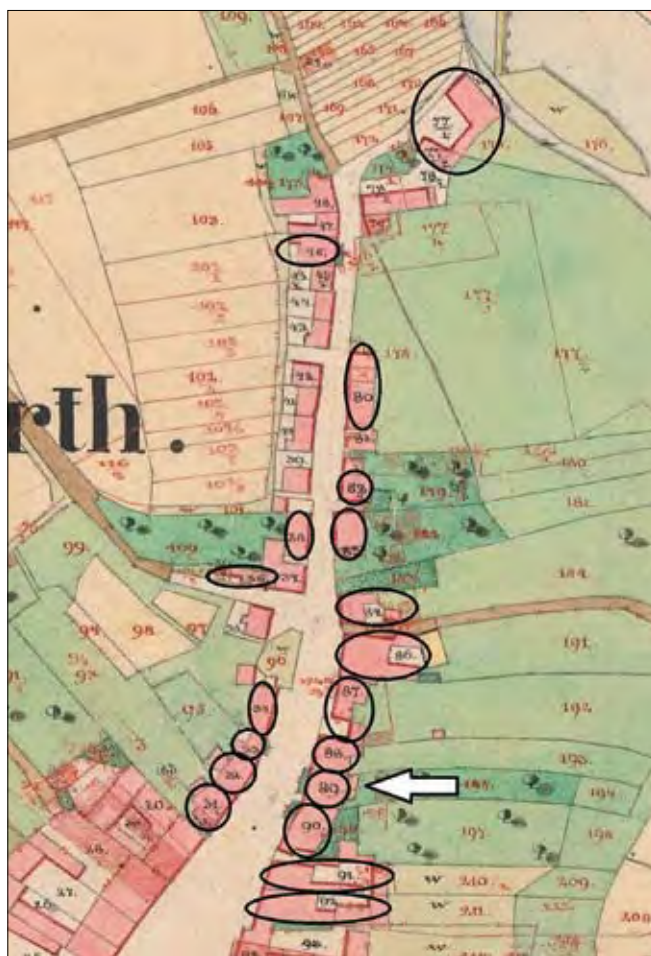
náčrt jeho půdorysu z doby kolem 1937, který je vložen do českého překladu kroniky Města Vyšší Brod založené roku 1878. Rozdíl je například v tom, že pro celou horní část ulice 5. Května uvádí pouze název „Stadtberg“ / „Flöhberg“. ¹⁴⁾ Původu a stáří místních názvů Vyššího Brodu se však nikdo z historiků zatím nevěnoval. Zápisy ve vyšebrodských gruntovnících určují polohu domů v kupních smlouvách ve starší době pouze jmény majitelů sousedních domů a od konce 18. století již číslu popisnými.

Po polovině 16. století mělo být v této ulici nově postaveno několik domů jako náhrada za ty, které do základů vyhořely uprostřed náměstí. Zprávu o tomto požáru publikoval před Dominikem Kaindlem ¹⁵⁾ na sklonku 19. stole-

mů byla označena jako „Kartoffelseite“ nebo „Erdäpfelseite“ (čp. 28 až 47), protilehlá západní strana se nazývala „Bradlseite“ nebo „Speckseite“ (čp. 58 až 81). J. Franc. Und sollte man mit dem Frächterwagen dorthin fahren? Zur Geschichte der südböhmischen Kleinstadt Hohenfurth / Vyšší Brod in den Jahren von 1918 bis 1937. Diplomarbeit zur Erlangung des akademischen Grades eines Magisters der Philosophie an der Geisteswissenschaftlichen Fakultät der Paris-Lodron-Universität Salzburg. Salzburg 2001, s. 118, 121–122.

14) Státní okresní archiv Český Krumlov (dále jen SOKA ČK), O-77, kniha i.č. 579, Město Vyšší Brod. Kronika (1836) 1878–1937. Překlad do češtiny V. Klement, 1993. Plán je vložen za s. 5.

15) D. Kaindl, o. c. v pozn. 4, s. 48.

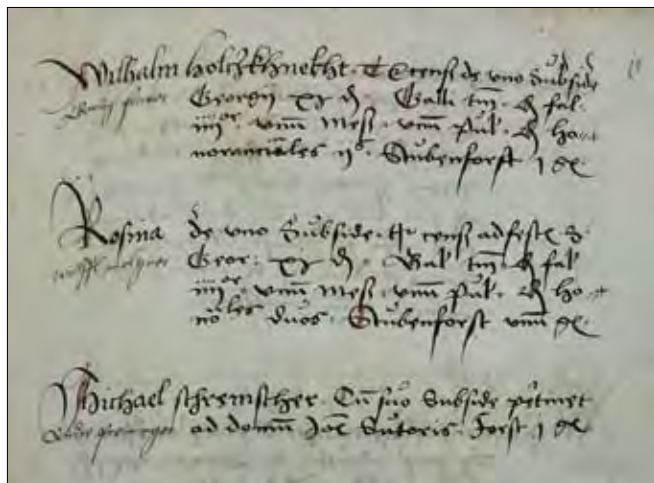
Obr. 4: Vyšší Brod, císařský otisk mapy stabilního katastru z roku 1827, výřez horní části ulice 5. Května. Vyznačené domy zde podle V. Schmidtů měly stát již v roce 1530. Nevyznačené domy mají být mladší, ale ještě z 16. století.

tí také jeho spolubratr, historik a správce vyšebrodského klášterního archivu Valentin Schmidt. ¹⁶⁾ Podle něj měl oheň na Velký pátek 1569 postihnout většinu (54) domů ve Vyšším Brodě, včetně celé takzvané střední řady („Mitterzeile“) uprostřed náměstí. ¹⁷⁾ Tehdy se rozhodlo, že střední řada se již znovu nepostaví (zůstala zde jen radnice) a domky se měly znovu zbudovat v místě zvaném „Sand“. Tentýž autor událost zmiňuje i v kronice města Vyšší Brod, ovšem s některými odlišnostmi: během dvou hodin mělo shořet 52 domů včetně celé střední řady, která byla přeložena do „Froschau (Schönaue)“. ¹⁸⁾ Stejnou lo-

16) V. Schmidt, Urbar des Cistercienserstiftes Hohenfurth aus dem Jahre 1530. Sonderdruck aus der Cistercienser-Chronik VIII. 1896, s. 130–137, 161–175, 193–200, 237–245, 266–272, 296–305, 328–340, zde s. 133. Valentin Schmidt (1863–1927) byl znalcem nejen vyšebrodského klášterního archivu. Zanechal po sobě mnoho statí o starší historii Vyšebrodka i jižních Čech, např. spolu s A. Pichou vydal dvoudílnou publikaci V. Schmidt – A. Picha, Urkundenbuch der Stadt Krummau I a II. Praha 1908 a 1910.

17) Původ střední řady ve Vyšším Brodě byl zřejmě mladší než zástavba kolem náměstí. I v jiných případech se totiž stávalo, že rostoucí populace a snaha bydlet v bezpečí nutila městskou správu rozparcelovat i část náměstí. F. Hoffmann, České město ve středověku. Praha 1992, s. 117. Autor uvádí tyto příklady: Kutná Hora, Uherský Brod, Benešov, Slavonice, Jaroměřice, Prostějov, Krnov. V jižních Čechách byly archeologicky zachyceny části dnes již zaniklých staveb na náměstích v Kaplici (datováno do 16. století, nepublikovaný výzkum společnosti ARCHAIA Jih ops.) a v Horažďovicích (výzkum společnosti ARCHAIA Jih ops. z roku 2016).

18) SOKA ČK, O-77, sign. B I 1, Chronik oder Gedenkbuch für den Markt

Obr. 5: Urbář panství Vyšší Brod z roku 1530. Uprostřed zápis se jménem Rosiny (nejspíše majitelky domku čp. 24 ve Vyšším Brodě), pod níž později připsáno jméno Wölfl Melzner (Cist. Op. VB, ŘC VB, sign. HA 115, o. c. v pozn. 23).

kalitu k výstavbě nových domů uvádí rovněž předchozí kronikář Josef Stocklów, který však udává jiné datum požáru: „Na Zelený čtvrtek 1567 padlo za oběť plamenů 54 měšťanských domů, mezi nimi i celá střední řada. Aby se ničivému živlu pro budoucnost učinila přítrž, a aby se zvětšilo náměstí, neměli nešťastníci již znova stavět na spáleništích střední řady, ale byla jim určena staveniště na tzv. „Froschau“ – nebo v „Schönau“, jak se tato místní část líbezněji nazývá od založení města a kde dosud stály pouze dva nebo tři ojedinelé domy. Tím se městečko prodloužilo směrem k Vltavě.“¹⁹⁾

Bohužel se informací o požáru zatím nepodařilo ověřit v dobových pramenech, jejichž existenci předpokládáme ve vyšebrodském klášterním archivu.²⁰⁾ Bez znalosti originálního znění zdroje této informace tudíž nedokážeme určit ani přesný letopočet požáru, ani pojmenování místa pro novou výstavbu. Je otázka, zda Kaindlem a oběma kronikáři rozdílně uváděné čtvrti „Sand“ a „Froschau-Schönau“ nejsou nakonec jen jejich interpretací.

Pro rozpoznání vývoje zástavby horní části ulice 5. května, kde se nachází i zkoumaný dům čp. 24, jsou však velkou pomocí Valentinem Schmidtem sestavené řady majitelů všech vyšebrodských domů v rozmezí let 1530 až 1827.²¹⁾ Bohužel nejsou uvedeny odkazy na prameny a novodobý historik tak neodolá potřebě podívat se zpracovateli těchto dat pod ruce. Je zřejmé, že Schmidt nesáhl po gruntovnících, v nichž nejstarší zápisy sahají k roku 1609,²²⁾ ale po hromadných soupisech obyvatel vypracovan

vaných kvůli jejich povinným dávkám vůči vrchnosti.²³⁾ S uspokojením nutno konstatovat, že řada Schmidtem zachycených majitelů k domu čp. 24 odpovídá majetkovým převodům zapsaným v gruntovnících, kromě několika jmen, která se vystřídala v příliš rychlém sledu, než aby je hromadné soupisy stihly zaregistrovat. Pozornost však budí pramen z roku 1530, který již v gruntovnících nelze ověřit. Bližší zkoumání ukázalo, že Schmidt využil urbář vyšebrodského panství z roku 1530,²⁴⁾ který předtím vydal v edici.²⁵⁾ Je zjevné, že jména měšťanů z urbáře přiřadil ke konkrétním domům na základě dodatečných přípisů jmen pozdějších majitelů domů. Tyto vpisky pochopitelně chybí u všech devíti majitelů domů střední řady (po požáru neobnovené), evidovaných v urbáři ve zvláštním odstavci s nadpisem „MiterZel“. Schmidt tyto přípisy, psané stejným, evidentně mladším písmem, vztáhl ve své edici nejčastěji k roku 1588 nebo do doby kolem tohoto data. Doklad pro toto vročení se ještě nepodařilo najít, ale lze jej považovat za důvěryhodné. Velká část těchto jmen je totiž k dohledání i v úroční knize panství Vyšší Brod z roku 1613,²⁶⁾ kde je možné přiřadit jména k jednotlivým domům na základě konfrontace s gruntovní knihou.²⁷⁾ Nám pak zřejmě nezbyvá, než důvěřovat, že písař z konce 16. století měl dostatečnou oporu pro identifikaci majitelů domů i po téměř šedesáti letech.

Pokud tedy vezmeme Schmidův soupis majitelů za bernou minci a promítneme nejstarší písemné zmínky o domech v dnešní ulici 5. Května do mapy stabilního katastru z roku 1827,²⁸⁾ vznikne zajímavý vhled do zdejší stavební situace v 16.–18. století.

V úseku od náměstí ke mlýnu čp. 11 a 12 měly na východní straně ulice v roce 1530 stát téměř všechny dnešní domy (včetně čp. 24), kdežto zástavba západní strany se měla držet pouze v její horní části vybíhající z náměstí, jedinou výjimkou měl být domek čp. 100. Ostatních jedenáct domků zakreslených na mapě z roku 1827 na západní straně ulice (většina z nich patřila k čtvrti „Froschau-Schönau“) by tedy měla být pozdější. Schmidt pro osm domků dohledal nejstarší písemné zmínky k roku 1588, k dalším třem připsal majitele k rokům 1590, 1653 a 1712.

Zástavba severní části ulice, zvané „Sand“, byla podle Schmidta ještě mladší. Majitele domků na její severovýchodní straně (směrem k řece) zachytil k roku 1653 či později (1712, 1787). Podle soupisu pozemků z roku 1721 žili v těchto „domcích pod městem“ sami bezzemci.²⁹⁾ Index majitelů domů v gruntovníci založené roku 1755 uvádí majitele těchto domků v samostatném odstavci s názvem „aufm Sand“.³⁰⁾

Hohenfurth (...) angefangen im März 1878, s. 140; kronikář to samé, i když poněkud stručněji, opakuje na s. 241. Profesor Valentin Schmidt byl jako kronikář zvolen městským zastupitelstvem v roce 1922 a svého úkolu se svědomitě ujal. Tamtéž, s. 77.

19) Tamtéž, s. 48–49. Josef Stocklów byl tehdy adjunktem c. k. okresního soudu.

20) Fond ŘC VB je uložen v Cist. Op. VB. Po domluvě s klášteřem je badatelsky přístupný.

21) SOKA ČK, o. c. v pozn. 18, s. 208–241.

22) SOKA ČK, O-77, inv. č. 27, pozemková kniha Vyššího Brodu (1609–1682).

23) Některé z nich se podařilo dohledat ve fondu ŘC VB (např. sign. HA 115 Num. XV, kniha č. 230, Urbář panství Vyšší Brod z roku 1530; sign. HA 33 Num I.b, kniha č. 196, Berní rula panství Vyšší Brod v opise, 1654; sign. HA 33 Num I.b, kniha č. 198, Přehledná příznávací tabula panství Vyšší Brod v ověřeném opise, 1713; HA 33 Num.

III., kniha č. 200, Výtah z nového katastru pro panství Vyšší Brod, 1748).

24) Cist. op. VB, ŘC VB, sign. HA 115, o. c. v pozn. 23.

25) V. Schmidt, o. c. v pozn. 16, údaje k městečku Vyšší Brod se nacházejí na s. 131–134, za ním následují soupisy osedlých ve vesnicích celého klášterního panství.

26) Cist. op. VB, ŘC VB, sign. HA 115 Num. V, kniha č. 236, Úroční rejstřík panství V. Brod z roku 1613 s doplňky vztahujícími se k r. 1594.

27) SOKA ČK, o. c. v pozn. 22.

28) ÚAZK, o. c. v pozn. 12.

29) SOKA ČK, O-77, inv. č. 23, kniha pozemkové vizitace z roku 1721.

30) SOKA ČK, O-77, inv. č. 30, pozemková kniha Vyššího Brodu (1755–1833).

Blíže ke klášteru stála další řada domků, situovaných podél jižní strany této ulice. Jejich majitele však neviduje ani soupis pozemků z roku 1721, ani například gruntovnice z roku 1755. Vysvětlením je fakt, že ačkoliv tato enkláva domků podle Schmidta existovala již roku 1712 a patřila k části města zvané „Sand“, byla součástí dominikálu, tedy vlastníkem domků byl přímo vyšebrodský klášter. Do roku 1848 byla proto vyňata z jurisdikce města a tvořila vlastní obec s vlastním rychtářem.³¹⁾

Obr. 6: Vyšší Brod, pohled na cisterciácký klášter a městečko, 1787 (Cist. Op. VB, ŘC VB, sign. HAD 47/XII, kart. č. 90).

Ačkoliv zmíněná data stojí za další prověřování a zpřesňování, lze již teď považovat za velmi pravděpodobné, že všech devět pohořelých majitelů domů ve střední řadě mohlo po požáru roku 1567 (1569) stavět své nové domky na západní straně horní části ulice 5. Května, v místě zvaném „Froschau-Schönau“. Toto místo mělo svou logiku i v tom, že ve střední řadě se podle urbáře z roku 1530 nacházeli sami domkáři, stejně jako v ulici pod náměstím, kam se měli přesunout. Podle urbáře z roku 1530 platili tito majitelé daně „de subsidie“, tedy z domku, kdežto měšťané vlastníci domy s větším pozemkovým zázemím platili dávky „de purchrecht“. ³²⁾ O rozlehlosti pozemků u jednotlivých vyšebrodských domů svědčí hned celá řada pramenů, které vypovídají i o převažující stabilitě jejich výměry i polohy v průběhu 17. a 18. století. ³³⁾ Nejpodrobnější z nich je soupis pozemků vyšebrodských majitelů domů z roku 1721. ³⁴⁾ Podle něj měli nejbohatší měšťané bydlící na náměstí pole o celkové výměře 10 až 23 strychů, chudší měšťané pak alespoň 3 strychy, přičemž všichni vlastnili i nějaké louky. Majitelé domků ve zmíněné horní části ulice 5. Května (mezi náměstím a mlýnem čp. 11 a 12) svá políčka osívali sotva několika věrtely obilí a k tomu měli jen úzký pruh louky či zahrady za domem. Několik takto chudých domků bylo i na náměstí. Důsledný rozbor pramenů o pozemkovém zázemí jednotlivých domů ve Vyšším Brodě a již teď patrný vliv jeho velikosti na označení „domkář“, „půldomkář“, či „měšťan“, „půlměšťan“ a „čtvrťměšťan“ ³⁵⁾ však přesahuje rámec této statě a bude předmětem dalšího zkoumání.

HISTORIE DOMKU ČP. 24 A JEHO HOSPODÁŘSKÉ ZÁZEMÍ

Na základě výše provedeného rozboru pramenů ze 16. století je velmi pravděpodobné, že domek čp. 24 spolu s dalšími domky na východní straně horní části ulice

Obr. 7: Vyšší Brod, situační zákres domu čp. 25 na plánu zhotoveném kvůli jeho opravě po požáru, 1876. Zcela vlevo půdorys domu čp. 24 (SOKA ČK, o. c. v pozn. 53).

5. Května existoval již roku 1530. Domek se nacházel na své současné parcele č. 89 a nebyl ani tehdy, ani později majetkově propojen se sousedními domky (čp. 23 a čp. 25). ³⁶⁾

Měla jej tehdy vlastnit Rosina, která měla vrchnosti v pololetních termínech platit z jednoho domku („de uno subsidie“) 10 ½ denáru a naturálie. ³⁷⁾ Dalším majitelem měl být k roku 1537 Schlosterl; zatím se však nepodařilo najít pramen, v němž Schmidt toto jméno zachytil. ³⁸⁾ Do doby kolem roku 1590 datuje Schmidt dalšího známého vlastníka domku, Wölfla (Wolfganga) Mälzera, který je v urbáři z roku 1530 připsán pod jméno Rosiny. Zároveň je zachycen též v úroční knize panství Vyšší Brod z roku 1613. ³⁹⁾

jednotlivé majitele domů jako „Häusler“, „ganzer Bürger“, „1/2 Bürger“ a „1/4 Bürger“. NA Praha, Indikační skizzy, sign. Bu 108, Originální protokol stavebních parcel obce Vyšší Brod, 1827.

36) Každý z těchto třech sousedních domů má od roku 1530 souvislou řadu rozdílných majitelů. SOKA ČK, o. c. v pozn. 18, s. 212–213.

37) Cist. op. VB, ŘC VB, sign. HA 115, o. c. v pozn. 23. Rozbor výše dříve zachycených ve vyšebrodském urbáři z roku 1530 ještě nebyl proveden.

38) SOKA ČK, o. c. v pozn. 18, s. 212.

39) Cist. op. VB, o. c. v pozn. 26. Pořadí jmen v tomto urbáři přesně sleduje řadu sousedících domů; písař sepisoval vlastníky domů od mlýna u Vltavy čp. 11 a 12 směrem nahoru k náměstí, které obešel a vrátil se zpět k mlýnu.

31) SOKA ČK, o. c. v pozn. 18, s. 235–236.

32) Cist. op. VB, ŘC VB, sign. HA 115, o. c. v pozn. 23.

33) Cist. op. VB, ŘC VB, např. sign. HA 33 Num I.b, kniha č. 196; sign. HA 33 Num I.b, kniha č. 198; HA 33 Num. III. vše o. c. v pozn. 23.

34) SOKA ČK, o. c. v pozn. 29.

35) V mnohokrát citovaném urbáři z roku 1530 platili majitelé vyšebrodských domů platy „de uno subsidie“, „de medio subsidie“, „de uno purchrecht“, „de medio purchrecht“, výjimečně „de medio secundo purchrecht“ a „de 2 purchrecht“. Stabilní katastr Vyššího Brodu označoval

Obr. 8: Vyšší Brod, dům čp. 24 při pohledu z náměstí (foto J. Hansová, 2017).

Blíže informace o majitelích a o domku samotném přináší až gruntovní zápisy. Nejstarší dochovaná kupní smlouva pochází z roku 1622, kdy dům od Wolffa Prennera za 170 zlatých koupil pláteník Urban Weyßnetschleger. K domku tehdy přiléhala louka a malé poličko zvané „in der Scheüben“,⁴⁰⁾ jež po následující dvě staletí sloužily jako jeho jediné hospodářské zázemí. Bylo tak nepochybné, že berní rula z roku 1654 je ani nezaznamenala, neboť brala v potaz pouze pole, na něž se vyséval nejméně 1 strych obilí. Zapsala však, že tehdejší majitel švec Georg Wieltschko choval jednu krávu a jedno prase, podobně jako skoro všichni vyšebrodští měšťané (bohatší měli pochopitelně větší počet hospodářských zvířat).⁴¹⁾ Přiznávácí tabula z roku 1713 poličko „in der Scheiben“ zachytila i s ohodnocením, že se na něj vysévá jeden věrtel obilí a kvalita půdy je „špatná“. Za domkem byla loučka, z níž se sklízelo půl vozu sena sloužícího k výkrmu jedné krávy. Z plátenického řemesla, které v domě tehdy provozovala tehdejší majitelka vdova Elisabeth Krepperová, plynul roční výdělek 1 zlatý.⁴²⁾ Podle soupisů z roku 1721 a 1757 se na poličko zvané „Scheiben ackerl“ vyséval jeden a půl věrtel obilí a louka za domem vydávala ročně pouze půl fůry sena.⁴³⁾

Až v roce 1816 byl k domku přikoupen malý kousíček pole pod „Mühlacker“ o rozloze pouhých 70 sáhů² (=251,8 m²), byť jen do emfiteutického vlastnictví, přičemž roční nájem obnášel 22 krejcarů vídeňské měny.⁴⁴⁾ Z podrobné kupní smlouvy na domek z roku 1817 se dozvídáme, že pole „Scheibenackerl“ mělo necelých 10 arů (267 sáhů² = 960 m²) a domovní zahrada měla výměru 368 sáhů² (=1324 m²). K domu patřila mléčná kráva.⁴⁵⁾

40) SOKA ČK, o. c. v pozn. 22, fol. 22.

41) Cist. op. VB, RC VB, sign. HA 33 Num I.b, kniha č. 196, o. c. v pozn. 23.

42) Cist. op. VB, RC VB, sign. HA 33 Num I.b, kniha č. 198, o. c. v pozn. 23.

43) SOKA ČK, o. c. v pozn. 29; Cist. op. VB, RC VB, sign. HA 33, o. c. v pozn. 1.

44) SOKA ČK, O-77, inv. č. 30 d, kniha smluv Vyššího Brodu (1795–1837), pag. 149–150.

45) SOKA ČK, O-77, inv. č. 30 b, pozemková kniha Vyššího Brodu (1807–1880), fol. 19, pag. 255; SOKA ČK, o. c. v pozn. 44, pag. 153–155,

V roce 1871 byl stav hospodářských pozemků v podstatě stejný, s tím rozdílem, že místo pole „Scheibenackerl“ k domku patřila louka „Trichtwiese“ o rozloze 739 5/6 sáhů² (= 2658 m²).⁴⁶⁾

Chudobě domku většinou odpovídala i řemesla jeho majitelů, pokud byla v písemnostech poznamenána: vystřídali se tu pláteníci (1646, 1688, 1711), mistr krejčí (1718), řezník (1726), švec (1773), který se však podle soupisu domů a zahrad z roku 1789 živil ne svým řemeslem, ale jako rolnický nádeník, mistr tesař (1817), pivovarský pomocník (1882), švadlena a švec (1886), holič (1906) a vlakvedoucí (1950).⁴⁷⁾

VÝMĚNKÁŘSKÁ SVĚTNIČKA A MLADŠÍ OPRAVY DOMKU ČP. 24

Archivní záznamy vydaly své dílčí svědectví i o stavebním vývoji domku: ojedinělá je informace o zřízení výměnku, kvůli jehož výstavbě bylo pláteníku Michaelu Schillerovi v roce 1690 odepsáno 20 zlatých z ceny domu, který koupil v roce 1688 za 220 zlatých.⁴⁸⁾ O ustanovení výměnku je v gruntovních poprvé řeč roku 1743, kdy se v domě s novým majitelem Bernardem Masařem musely srovnat vdova po předchozím majiteli Barbara Puchrainerová a její ovdovělá matka Marie Reichardtová. Mladší z nich měla doživotně bydlet ve světničce („im Stübli“). Její matka měla pobývat s novým majitelem ve světnici („in der Stuben nebst dem Haussitzer“), ovšem v případě, že by tam být nechtěla, měla spolu s dcerou užívat světničku. Tento případ názorně ukazuje, že domek opravdu nedisponoval žádnými ubytovacími rezervami. Nicméně i tak tam po přechodnou dobu musel jeho majitel Bernard Masař ubytovat zraněného puškaře, s nímž syn předchozího majitele Josef Puchrainer obchodoval a pochroumal mu ruku. Puchrainer mu léčení platil, jak dokládá záznam z roku 1751.⁴⁹⁾ Podle kupní smlouvy z roku 1773 se zdá, že

svatební smlouva mezi Josefem Kaplem a Kateřinou Hofmannovou, 20. srpna 1817.

46) SOKA ČK, O-77, inv. č. 30 b, o. c. v pozn. 45, pag. 259.

47) SOKA ČK, o. c. v pozn. 22, fol. 81; SOKA ČK, inv. č. 29, pozemková kniha Vyššího Brodu (1674–1795), fol. 378; SOKA ČK, o. c. v pozn. 30, fol. 427–428; SOKA ČK, kart. č. 31, Soupis všech domů v obvodu obce Vyšší Brod a k nim patřících pronajatých zahrad i s vysvětlením: zda jsou vhodné k obsazení, nebo naopak, a z jakého důvodu od toho mají být osvobozeny, 1789; Cist. op. VB, RC VB, sign. HA 33 Num I.b, kniha č. 198, o. c. v pozn. 23; KÚ Jč, kat. prac. České Budějovice, pozemková kniha Vyšší Brod 2, fol. 27; tamtéž, sbírka listin Vyšší Brod 1886 (1–328), N. 165, listina z 11. ledna 1886; pozemková kniha Vyšší Brod 11, fol. 446; tamtéž, sbírka listin Vyšší Brod 1956 (1–250), č. d. 12/56.

48) „1690. Item würdt ihme wegen erbawung deß außnehmnen Passirth und hier außgeschriben 20 fl.“ SOKA ČK, O-77, inv. č. 29, o. c. v pozn. 47, fol. 378.

49) Josef Puchreiner roku 1751 předal zraněnému puškaři sedm zlatých, které obdržel od Bernarda Masaře jako jednu ze splátek za dům po svém zemřelém otci. („welches gelt einem hier bequartierten Pikenmeister mit welcher Er händl gehabt und ihm die handt zerschlagen, vor schlög und Cur gegeben worden“). Tamtéž.

pro výměnkáře bylo výhodnější přebývat ve velké světnici s hospodářem. Takto si své živobytí pojistila odstupující Marie Masařová, která jen v případě, že by se s novým majitelem, vlastním synem, nesrovnala, mohla doživotně přebývat ve své světničce („so kan Sie in Ihr Stibel gehen“). Její syn však v roce 1798, kdy dům prodával, upřednostnil doživotní bezplatné přebývání ve světničce („im Stubl“), kterou po jeho smrti měla užívat vdova po něm.⁵⁰⁾

V soupise domů a k nim patřících nájemních zahrad z roku 1789, souvisejícím se zjišťováním možností nakvartýrování vojska, byl dům čp. 24 vyhodnocen jako nevhodný k obsazení. Podle připojeného komentáře byl k domu přistavěný výměnkářský byt jako bezplatný.⁵¹⁾

V roce 1817 se mluví o výměnku v zadní světničce („in hinterm Stübl“) a o maštali, v níž měl výměnkář mít mléčnou krávu.⁵²⁾ Situace hospodářských budov i část průčelí domku čp. 24 je zobrazena na plánu z roku 1876 zhotovenému kvůli opravám sousedního domu čp. 25, poškozeného požárem.⁵³⁾

V září roku 2016 „promluvíly“ i samotné zdi domu, když při stavebních úpravách interiéru vypadla z mladší zazdívký skleněná lahev se vzkazem z roku 1930. Tehdejší spolumajitelka domu, švadlena Marie Kriegelsteinová, na tomto nevelkém papíře nazvaném hrdě „Urkunde“ (Listina) vylíčila stavební proměny domu, které se odehrály za jejího dospělého života: v roce 1916 byla střecha pokryta eternitovými šablonami, roku 1919 bylo z velké světnice vystavěno holičství a kuchyně, pokoj renovován. Roku 1927 byla postavena požární zeď vedle souseda Danko (čp. 23). Roku 1930 byl z takzvané světničky („Stübel“), černé kuchyně a pece postaven „tento pokoj“ (to je pokoj, kde byla zazděna lahev se vzkazem) a kuchyně. Byl renovován blíže neurčený pokoj. Tehdy byla zadní strana střechy také pokryta eternitovými šablonami. Stavitelem byl místní zednický mistr Franz Edlbauer.⁵⁴⁾

Těsně po válce byli manželé Kriegelsteinovi odsunuti hned v prvním transportu 27. února 1946.⁵⁵⁾ V březnu 1946 proběhlo zabavování majetku, jehož titi již sedmdesátiletí manželé věru neměli mnoho, ba i zařízení holičství poukazuje na skromnou provozovnu.⁵⁶⁾ Holičství zde

pak již nebylo obnoveno. V evidenčním domovním listu, vypsáném nejdříve v listopadu 1947,⁵⁷⁾ byl domek čp. 24 charakterizován jako rodinný domek se zahradou, obsahující kuchyň a dva pokoje s příslušenstvím, vytápěn byl kamny.⁵⁸⁾

Na sklonku roku 1947 byla schválena oprava střechy eternitovými šablonami a výměna a oprava střešních žlabů a okapových rour. Posledním archivním záznamem o stavebních pracích je schválení výměny všech oken a zhotovení nové fasády z 20. ledna 1965.⁵⁹⁾

POPIS A INTERPRETACE STAVEBNÍHO VÝVOJE DOMKU ČP. 24

Ačkoliv to na první pohled není zřejmé, patří tento domek k nejstarším dochovaným objektům Vyššího Brodu. Situován je pod náměstím na východní straně ulice 5. Května na kraji protáhlé parcely ukončené na východě korytem potoka. Dvůr je oproti klesajícímu terénu ulice srovnán násypy do roviny, která volně přechází do zahrady klesající mírným svahem k potoku. Pozemek je oproti jižně položené parcele ve zvýšené poloze, ve stejné poloze vůči čp. 24 je pozemek souseda na straně jižní. Mapa stabilního katastru z roku 1827 zachytila dům přibližně v dnešní šíři spolu s dnes neexistujícím přístavkem na dvorní straně.

Pod nepatřičnou vrstvou novodobých úprav se ukrývá mimořádně konstrukčně a historicky zajímavý dům. Vůči ulici je orientován okapově, na jeho dispozici měl nepochybně značný vliv svah klesající směrem k řece, na němž je celé město postaveno. V nejvyšší poloze, při jižní hranici parcely je situován průjezd do dvora. Z průjezdu se vstupuje do domu s dvoudílnou dispozicí se zděnou komorovou částí a roubenou obytnou místností. Komorová část je situována na severní straně parcely, kde bylo využito klesání terénu pro vybudování klenu-tého sklepa, nad kterým je komora s podlahou oproti roubené místnosti ve zvýšené poloze. Roubená obytná místnost je usazena uprostřed parcely, v dostatečném odstupu od svahu při jižní hranici parcely, s dnes zazděným vstupem z krytého průjezdu a v logické návaznosti na komorový blok. Směrem do dvora na tuto základní dispozici navazuje mladší přístavba, jejíž současná podoba pochází z části z 19. století a dílem z první poloviny 20. století.

V popředí našeho zájmu byla v rámci průzkumu především roubená místnost (světnice), jež se vyznačuje řadou archaických znaků a pozoruhodných detailů, majících vazbu k vývoji topeniště. Jedním z prvních nálezů, který upozornil na značné stáří domu, byla soustava okének ve stěně do náměstí, svým provedením identická s okny roubených staveb z 15. a 16. století včetně nejstarší známé lidové stavby Mirkovice čp. 1, domu na Plešiveckém předměstí čp. 15 v Českém Krumlově apod. Jedná se o drobné výškově orientované otvory s vnějším okosením, které jsou na vnitřní straně vybaveny posuvnými okenicemi ukrytý-

50) SOKA ČK, o. c. v pozn. 30, fol. 427–428.

51) SOKA ČK, kart. č. 31, o. c. v pozn. 47.

52) SOKA ČK, O-77, inv. č. 30 b, o. c. v pozn. 45, fol. 19, pag. 255; SOKA ČK, o. c. v pozn. 44, pag. 153–155.

53) SOKA ČK, O-77, kart. č. 36. Plán vypracovaný Schenfurthem dne 2. listopadu 1876 je vložen ke spisu.

54) Originál vzkazu se nachází v soukromém držení současného majitele domu. Vzkaz končí dojemným: „A nyní je popsán stav domu k dnešnímu dni a nálezeze tohoto sepsání prosíme, aby se zbožně pomodlil Otče náš za Marii a Alexia Kriegelsteinovy. Vyšší Brod 23. dubna 1930.“ Tuto doušku můžeme dát do souvislosti i s tehdejší přístavbou se politickou situací, zasahující také majitele domku čp. 24. Manžel pisatelky, holič Alexius Kriegelstein, byl od roku 1937 členem SDP a pak i NSDAP. Vojenskou činnost však nevykonával, ani nebyl až do roku 1945 za nic trestán. SOKA ČK, SOKA ČK, ONV – Kaplice, Ú-42, bezpečnostní referát (I. manipulace), kartotéka osob trestaných, nezprac., kart. č. 106.

55) SOKA ČK, ONV – Kaplice, Ú – 42, č. přírůstku 2/1975, Oar 14/75, bezpečnostní referát (I. manipulace), nezprac., 3. číselná řada – kart. č. 9. Důvodem byla zřejmě jen jejich německá jazyková příslušnost, nikoliv trestná činnost.

56) SOKA ČK, MNV-55 (Místní národní výbor Vyšší Brod), kart. č. 31, Protokol o předání zabaveného majetku německého příslušníka holiče Kriegelsteina, který přebírá pan Dvořák, zaměstnanec ČSD čp. 26, 19. 3. 1946; tamtéž, Protokol zabaveného majetku německého příslušníka holiče Kriegelsteina č. 24, který přebírá do skladu skladník pan Mrkáček, 20. 3. 1946.

57) Evidenční domovní list je orientačně datovatelný podle údaje o datu zaplacení prémie z pojištění u První české vzájemné pojišťovny dne 6. listopadu 1947.

58) SOKA ČK, MNV-55, kart. č. 35.

59) SOKA ČK, MNV-55, kart. č. 20 a 21.

Obr. 9: Vyšší Brod, dům čp. 24, interiér roubené světnice, pohled na jižní stěnu s původním vstupem z průjezdu (foto J. Bloch, 2017).

Obr. 10: Vyšší Brod, dům čp. 24, interiér roubené světnice, pohled na severní stěnu z plynosilikátu, která nahradila původní kamennou stěnu komory, její původní šířku dokládá pilíř, který zůstal zachován v levém rohu (foto J. Bloch).

mi v pouzdře, tvořeném dlabaným lůžkem a krycí deskou z fošny. Tato stěna je značně narušena dodatečným vložením zděných bloků s novodobými okny, nicméně podařilo se zachytit pozůstatek trojice oken v dolní řadě vedle sebe a jedním horním oknem situovaným těsně u spodního líce stropních trámů. Zatím co horní okno se dochovalo v téměř kompletním stavu, ze spodních byl zachycen vždy jen okraj pouzdra okenice, v jednom případě s pozůstatkem krycí desky. Za povšimnutí stojí, že deska nebyla přichycena ani kolíky ani hřeby, ale její stabilitu zajišťoval svislý tlak trámů stěny. Je tedy zřejmé, že k její instalaci muselo dojít již během stavby obvodového roubení. To je provedeno ze subtilních vysokých trámů, respektive z masivních krajových částí kmenů, jejichž ostrá spodní hrana

byla přitesána do úzké styčné plochy. Oblina na vnější straně roubení byla sražena seříznutím a stěna opatřena lepenicí, propojenou s roubením hustou sítí dřevěných klíků. V interiéru byla prezentována seříznutá strana trámů, jež vytváří rovný povrch obvodových stěn. V rozích jsou prvky spojeny na rybinu, přesahy konců dolních trámů signalizují doposud dochovaný základový věnec roubení. Tuhost stěnových dílců je pojištěna propojením jednotlivých trámů dřevěnými kolíky, vzdálených od sebe cca 120 cm. Použití průřezů s výraznou oblinou lze vysvětlit tím, že jádrová část masivnějších kmenů byla využita k výrobě záklopových prken stropu. V souladu s tím jsou i závěry dendrochronologické analýzy, která v případě některých trámů stěn i záklopu zjistila použití shodné dřeviny (jedle) s rokem pokácení 1566. Další posuzované trámy jižní stěny jsou z borovice.

Původní vstup do místnosti se nacházel uprostřed jižní stěny sousedící s průjezdem. Navzdory jeho mladším úpravám, v rámci kterých byl zvětšován, se dochovala levá hranná trámová stojka s drážkou pro zasunutí pera na konci trámů. Díky této stojce lze také s jistotou určit prahový trám, totožný s trámem ukončeným přesahem na vnější straně nároží. Prahový trám nám přibližně určuje původní úroveň podlahy místnosti, která musela být o zhruba 40 cm výše, než je dnes. Maximální původní světlá výška vstupu byla po-

měrně nízká, protože i s ponecháním minimálního průřezu trámu tvořícího nadpraží i práh nevychází na více než 160 cm. V souvislosti s tím lze odvodit původní výšku místnosti, jež byla kolem 270 cm, měřeno od podlahy k záklopu. Nelze samozřejmě zcela vyvrátit dodatečné snížení stropu, ale kompozice oken v západní stěně, kdy výška jediného větracího okénka reaguje na stávající výšku trámů a zřetelné zadehtování kolem stávajících stropních trámů čitelné na roubení poukazují na původní polohu stropní konstrukce. Strop je tvořen čtyřmi hrubě tesanými trámy s jednoduchým okosením. U dnes nedochované severní zděné stěny komory byl přízední trám, tři trámy v prostoru a na straně jižní byl záklop položen přímo na obvodové roubení. Mezi trámy je v místě jejich uložení vložena lišta,

široká na výšku trámu. Záklop je tvořen na sraz položenými řezanými fošnami s přelištovaným spár.

Původně kamenná severní stěna místnosti se nedochovala, konstrukčně náležela ke zděné komoře, dnes ji nahrazuje novodobá příčka. V místě kontaktu světnice s komorou bylo roubení ukončeno svislým trámovým sloupkem, který se dochoval u obou přiléhajících stěn.

Východní roubená stěna místnosti je nejvíce narušena mladšími úpravami, které mají souvislost s průběžnou inovací otopného zařízení, nepochybně přiloženého ke stěně již v době vzniku stavby. Umístění světnice doprostřed dispozice zamezilo vzniku středního síňového dílu a situování otopného zařízení do tradiční polohy v koutě na kontaktu světnice a síně. Původní podobu a způsob vytápění lze dokázat jen velmi těžko, jsme zde nuceni pohybovat se na samém pokraji hypotézy opírající se o nemnohé reálie. Stávající blok zdíva s četnými a navzájem se překrývajícími prostory otopných těles včetně pozůstatku osvětlovacího krbu je nepochybně mladšího původu. Stopy po dodatečném vyřízení roubení jsou evidentní a nesou znaky úmorné dřiny s nekvalitním nástrojem. Z dráhy řezu je patrné, že obsluha pily vyvíjela jen chabou snahu korigovat směr postupu nástroje. Zdivo v tomto místě, respektive v tak velkém rozsahu není součástí původního konceptu, a z výše uvedených parametrů vyplývá, že místnost byla zřejmě od počátku světnicí. Zůstává otázka, kudy tedy kouř z nejstaršího otopného zařízení vlastně odcházel.

K odvodu kouře nepochybně sloužilo i větrací okénko v západní stěně. Situováno je mezi dvojicí stropních trámů, přímo proti otisku mladší pece, který se dochoval v kamenné zazdínce a která s největší pravděpodobností stála i v místě staršího topeniště. Silné zadehtování obou trámů, záklopu mezi nimi i samotného okna jasně ukazují, kudy kouř z místnosti intenzivně odcházel.

Další cesta úniku kouře byla vytvořena naproti větracímu oknu ve stropě ve stejném poli mezi trámy poblíž severní stěny, kde byl v záklopuvém prknu dodatečně proříznut kruhový otvor o průměru 24 cm. Otvor byl po skonče-

Obr. 11: Vyšší Brod, dům čp. 24, interiér roubené světnice, pohled na západní stěnu s částečně dochovanými původními okénky ve spodní řadě a kompletně dochovaným (bez okenice) horním oknem. Zcela vpravo svislý sloupek ukončující na této straně roubení (foto J. Bloch).

Obr. 12: Vyšší Brod, dům čp. 24, interiér roubené světnice, pohled na východní stěnu s vloženým zděným blokem s řadou postupů topenišť do sousední (nedochované) černé kuchyně (foto J. Bloch).

ní jeho funkce zakrytý dřevěnou deskou, jež je podle šířky odpovídající výšce okna, opotřebení hran a zadehtování s velkou pravděpodobností druhotně použitou posuvnou okenicí horního větracího okénka. Kolem otvoru je symetricky rozmístěna trojice menších vrtaných otvorů. Ve dvou z nich se našel fragment prutu jištěného proti vypadnutí závlačí - kovaným hřebíkem. Kolem tohoto otvoru byl povrch záklopu i stropních trámů nejvíce zadehtován, místy až zuhelnatělý, což svědčí o bezprostředním kontaktu s vysokou teplotou i o možném lokálním zahorení.

Princip tenkých prutů jištěných závlačí nasvědčuje, že na prostup záklopu navazovala poměrně lehká zavěšená konstrukce. Čistý povrch prutů i kraje kruhového otvoru napovídají, že nebyly vystaveny přímému působení

Obr. 13: Vyšší Brod, dům čp. 24, interiér roubené světnice, pohled na východní stěnu se zákresem náleзовé situace (foto J. Bloch; zákres D. Šnejd, V. Babická).

Obr. 14: Vyšší Brod, dům čp. 24, interiér roubené světnice, pohled na trámový strop, mezi trámy uprostřed obrázku je druhotně použitou okenicí zakrytý kruhový otvor pro odvod kouře (foto J. Bloch).

Obr. 15: Vyšší Brod, dům čp. 24, pohled na rubovou část stropu světnice s vyspravovaným lepenecem, vlevo vedle komína je poslední trám roubení s dlaby pro nosné prvky dymníku (?), kruhový otvor je zakrytý vrstvou lepence (foto J. Bloch).

zplodin hoření. Tato konstrukce pravděpodobně přiléhala přímo k záklopovému prknu a včetně vlastního prostupu byla opatřena hliněnou omazávkou. Podle velikosti prostupu, roztečí prutů i jejich profilu se jednalo o velmi malý dymník nad osvětlovacím topeništěm, možná zavěšeným košem – předchůdcem zděných krbečků. Analogii k tomuto nálezu nacházíme v článku autorů T. Edela, J. Škabradý a Z. Syrové, popisujícím dva obdobné prostupy v domě čp. 33 v Kunějově (okres Jindřichův Hradec), které interpretují jako doklad dvou časově navazujících fází vývoje vytápění. Přibližně čtvercový otvor o hraně délky 45 cm náležel dymníku nad hlavním topeništěm předpokládané polodymné jizby. Naopak menší o hraně 20 cm náležel úzkému dymníku visacího krbečku, který zajišťoval osvětlení místnosti po zrušení polodymného provozu.⁶⁰⁾ Vzhledem k absenci jakéhokoliv jiného a velikostí odpovídajícího otvoru ve stropu, lze polodymný

provoz v čp. 4 ve Vyšším Brodě vyloučit. Naopak dimenze prostupů dymníku osvětlovacího tělesa si v obou případech odpovídá. Takovýto na tyčích zavěšený dřevohlinitý dymník nad osvětlovacím košem je velmi vzácně zachycen ještě na dvou obrázcích z Chebska z roku 1825 s tématy křestní hostiny ve světnici venkovského domu a tancovačky ve venkovské hospodě, jejichž autorem byl historik Sebastian Grüner.⁶¹⁾

Z výše uvedených důvodů lze již téměř s jistotou potvrdit, že místnost byla světnicí a větrací okénko i prostup záklopem pouze sbíraly zplodiny ze sekundárního (osvětlovacího) topeniště. Primárně byla místnost vytápěna nepřímo kamny nebo pecí, případně kombinací obojího. Po-

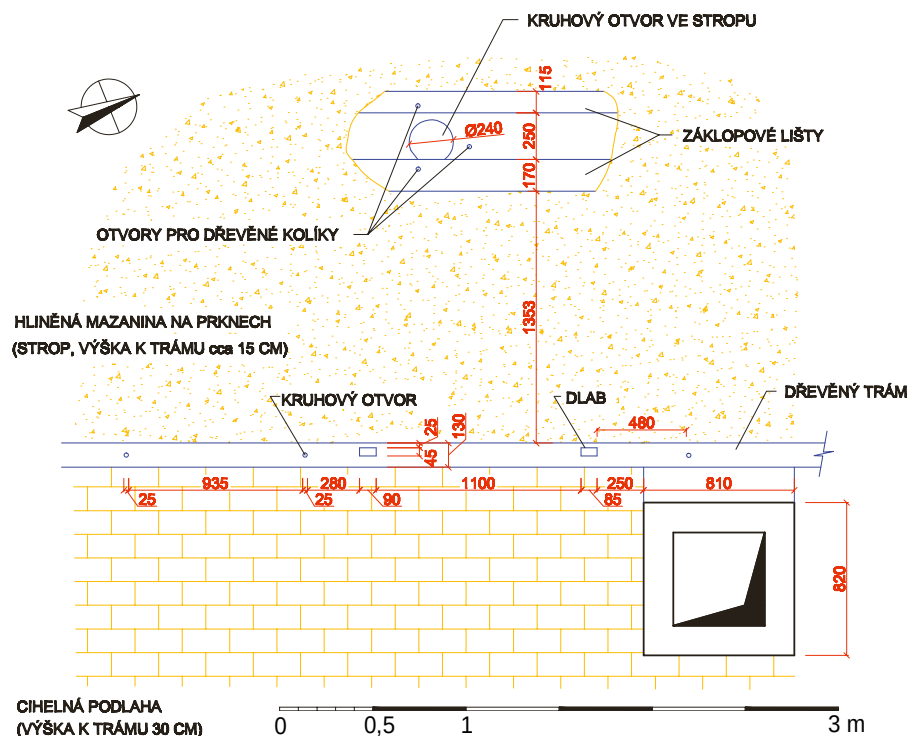
60) T. Edel – J. Škabrada – Z. Syrová, Strop jizby domu čp. 33 v Kunějově (okres Jindřichův Hradec), Památky a příroda 16, č. 3, 1991, s. 153–156.

61) S. Grüner, Über die ältesten Sitten und Gebräuche der Egerländer. 1825 für J. W. von Goethe niedergeschrieben. Herausgegeben von Alois John. Mit 8 farbigen Bildtafeln. Prag 1901, barevná neustráňovaná příloha za s. 137. Za upozornění na kopii této kresby v expozici hradu Seeberg děkujeme Mgr. Ivanu Peřinovi z NPÚ ÚOP v Liberci; za pomoc při dohledání její originální předlohy patří vřelý dík Mgr. Štěpánu Karlu Odstrčilovi, historiku Městského muzea Františkovy Lázně.

dobu topeniště nelze doložit, lze snad ale odvodit způsob odvodu kouře. Ten musel být situován mimo světnici, logicky v prostoru za východní stěnou. Poslední trám roubení východní stěny, vystupující nad úroveň stropu, v sobě nese dva dlaby pro čep svislých dřevěných prvků. Oba dlaby jsou od sebe vzdálené 110 cm a jsou téměř souosé s dlaby, které se dochovaly v obvodovém roubení těsně nad zděným blokem zhruba ve výšce 180–190 cm nad úrovní původní podlahy. Tyto dlaby mohou dokládat existenci dřevohlinitého dymníku přiloženého z vnější strany východní stěny. Spodní část byla tvořena roubeným věncem, jehož konce byly chyceny do obvodového roubení, vrchní část byla zhotovena jako dřevěná konstrukce sestávající ze svislých nosných prvků, opřených na jedné straně o roubený věnec, na straně ke světnici čepovaných do posledního trámu roubení. Výplň stěn dymníku lze předpokládat proutěnou nebo z fošen, jistě opatřená hliněnou omazávkou. Nevíme, jestli byl dymník již od počátku součástí černé kuchyně. Pokud ano, byly její obvodové stěny pouze volně přiložené k roubení, neboť nároží světnice nijak nenásvědčuje integrálnímu zapojení další místnosti. Naopak směrem do průjezdu je v lepenici nároží patrný otisk dřevěného hraněného sloupku, který může nejspíše souviset s uzavřením průjezdu na této straně.

O existenci černé kuchyně lze na základě písemných pramenů uvažovat od roku 1690 v souvislosti se zřízením výměnku, jenž je v roce 1743 zmiňován jako světnička, v které měla doživotně přebývat vdova Puchrainerová. Je pravděpodobné, že se jednalo o další místnost s nepřímým vytápěním. V případě dvou vytápěných místností lze již jednoznačně předpokládat existenci společného centrálního topeniště, jehož zbourání je nakonec doloženo v pamětní listině Marie Kriegelsteinové k roku 1930 (včetně světničky).

Výrazným zásahem do prostoru světnice s přínosem značné inovace bylo vyříznutí roubení v místě topeniště. Tato úprava pravděpodobně přinesla ukončení provozu osvětlovacího koše, včetně jeho odtahu spalin přes záklop a zřejmě i okénka pod stropem, neboť jednou z jeho posuvných okenic byl prostup stropem zaslepen. Osvětlení místnosti od této chvíle zajišťoval zděný krbeček na levé straně zazdívký. Tím došlo k přesunutí osvětlovacího topeniště ze středu místnosti blíže k jejímu severovýchodnímu koutu. Vlevo od krbečku byla vystavěna nová pec, po níž zůstal dochován otisk její levé hrany. Nejspíše v druhé polovině 19. století byl topeništní systém znovu inovován a podlaha snížena na dnešní úroveň. Byl zrušen krbeček a pec nahrazena sporákem s příkládáním ze světnice. V místě odtahu spalin ze sporáku, ve výši 110–120 cm nad podlahou byl zjištěn otisk litinového kamnovce.

Obr. 16: Vyšší Brod, dům čp. 24, zákres rubové strany stropu světnice s vyříznutým kruhovým otvorem v záklopu a pozici dvou dlabů v posledním trámu roubení; kruhové otvory po kolících v tomto trámu jsou s nimi soudobé, sloužily patrně pro uchycení krokvi (zaměření a zákres V. Babická).

Obr. 17: Vyšší Brod, dům čp. 24, pohled na rubovou stranu záklopu světnice s odkrytým kruhovým otvorem pro odvod kouře (foto J. Bloch).

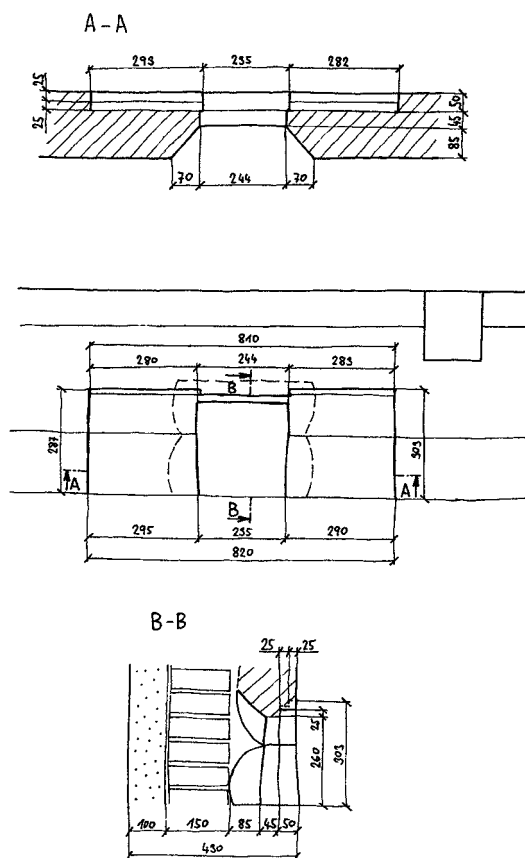
Obr. 18: Vyšší Brod, dům čp. 24, detail konců dřevěných prutů vytažených z otvorů v pravidelných rozestupech kolem kruhového otvoru v záklopu pro odvod kouře. Pruty jsou pravděpodobně pozůstatkem zavěšeného dřevohlinitého osvětlovacího koše (foto J. Bloch).

Obr. 19: Kresba křesťní hostiny ve světnici na Chebsku z roku 1825 (Sebastian Grüner, *Über die ältesten Sitten und Gebräuche der Egerländer*. 1825 NPÚ ÚPS v Praze, Státní zámek Kynžvart, zámecká knihovna, sign. ZK KY K01 01449). Vlevo od kamen, je pod záklopem stropu zavěšený dřevohlinitý dymník, v tomto případě na kovových závěsech uchycených do stropních trámů. Pod ním situované osvětlovací topeniště je kovový koš na konzole chycené k dřevěnému rámu kolem kamen. Kresba nezachycuje popelník, který byl pravděpodobně položený na podlaze pod košem.

Obr. 20: Vyšší Brod, dům čp. 24, interiér roubené světnice, horní okénko situované těsně pod stropem v západní obvodové stěně (foto J. Bloch).

Obr. 21: Vyšší Brod, dům čp. 24, interiér roubené světnice, zákres horního větracího okénka s posuvnou okenicí a okosením na exteriérové straně (zaměření a zákres J. Eliška).

Obr. 22: Vyšší Brod, dům čp. 24, interiér roubené světnice, detail dochovaného fragmentu krycí desky pouzdra okenice okna v dolní řadě, zcela upravo (foto J. Bloch).

okny. Zbývající roubení z velké části znova podezděno. Zřejmě právě v této době bylo vybouráno okno do komory; snad právě této stavební úpravy se mohla týkat zmínka v listině Marie Kriegelsteinové, uvádějící, že pokoj byl renovován.

Hospodářské budovy zachycené na plánu z roku 1876 jsou viditelné ještě na leteckém snímkování z roku 1952. Dnes stojí na části jejich půdorysu při severní straně parcely nedokončený novodobý přístavek. Na počátku 21. století byl dům dále upravován, eternitovou krytinu nahradila pálená taška a krov by z velké části vyměněn, vnější průčelí byla opatřena kontaktním zateplovacím systémem a síň byla rozdělena příčkami.

V rámci hledání regionálních analogií jsme sestavili seznam objektů, které se jedním nebo více znaky přibližují situaci roubené místnosti v domě čp. 24 ve Vyším Brodě. Uvádíme je zde i s vědomím, že bez hloubkového průzkumu nelze u řady z nich prokázat jednoznačnou souvislost dispozičního a konstrukčního řešení, způsobu vytápění ani časového zařazení se zkoumaným vyšebrodským domem. Tento výjimečně bohatý soubor objektů s víceúrovňovou sestavou oken zjištěných v českokrumlovském regionu tak může být jedním z východisek pro další podrobné zkoumání přechodu mezi jizbou a světnicí.

Obr. 24: Vyšší Brod, dům čp. 24, jihovýchodní nároží světnice, přesah spodního trámu signalizuje dochovaný spodní rám roubení. V horní části obrázku je v dochované lepenici, překrývajícím nároží, otisk sloupku nedochované dřevěné konstrukce (foto J. Bloch).

Obr. 23: Vyšší Brod, dům čp. 24, vnější strana roubené světnice, pohled na jižní stěnu z průjezdu, pod novodobou omítkou je dochovaná lepenice propojená s roubením pomocí dřevěných kolíků. Vlevo je viditelná stojka rámu vysoké dřevěné brány se segmentovým nadpražím (foto J. Bloch).

Obr. 25: Vyšší Brod, dům čp. 24, stavebně historické vyhodnocení vývoje domu (zaměření a zákres V. Babická, vyhodnocení D. Šnejd).

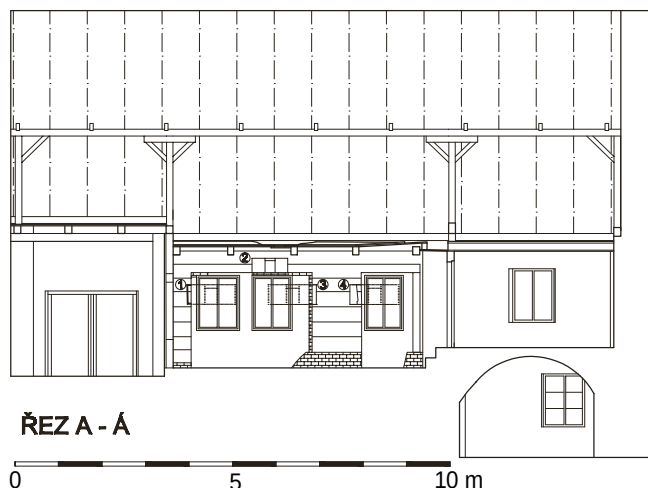
ANALOGIE TROJÚHELNÝCH A LICHOBĚŽNÍKOVÝCH SESTAV OKENNÍCH OTVORŮ (V JEDNÉ MÍSTNOSTI), ZJIŠTĚNÉ NA ČESKOKRUMLOVSKU

Mirkovice, usedlost čp. 1

Na Českokrumlovsku prozatím jediná prokazatelně doložená jizba. Víceúrovňová sestava oken je doložena na štítovém průčelí otočeném do společné souťky s vedle stojícím špýcharem. Ačkoliv je dům v Mirkovicích o více než 130 let starší než roubená světnice vyšebrodského domku čp. 24, jsou zde ve spodních dvou úrovních okénka s posuvnými okenicemi stejného provedení. Naopak nejvýše situované dymné okénko, ze kterého se dochovala parapetní část, bylo bez možnosti uzavírání, s jednoduchým okosením na obou stranách stěny.

Obr. 27: Mirkovice (okres Český Krumlov) – usedlost čp. 1, okénko s posuvnými okenicemi v jizbě.

Obr. 26: Vyšší Brod, dům čp. 24, podélný řez domem (zaměření a zákres V. Babická).

Štětkře, tvrz čp. 1

Obytná budova bývalé tvrze ve Štětkři si uchovávala tradiční trojdílnou dispozici, hlavní obytná místnost se obrací štítovým průčelím do návsi. Pyramidální kompozice oken se opakuje jak v přízemí, tak ve štítě.

Obr. 28: Štětkře (obec Dolní Třebonín, okres Český Krumlov) – tvrz čp. 1, průčelí s pyramidálními kompozicemi oken.

Hořice na Šumavě, městský dům čp. 15

V přízemí zděného domu na náměstí je situovaná světnice s nízkým stropem. Nelze vyloučit původně jizbu, protože okénko je částečně přetnuto stropem a může patřit ke starší situaci, nicméně evidentně existovalo ještě dlouho současně s dnešním stropem. Dokládá to relativně mladá 62) J. Škabrada, Konstrukce historických staveb. Praha 2003, s. 260.

zazdívka okénka, které na vnější straně zakryla až úprava průčelí z 19. století, a lemování okénka na starších vrstvách omítek.

Obr. 29: Hořice na Šumavě (okres Český Krumlov) – městský dům čp. 15, průčelí směrem do náměstí, zákres okénka překrytého mladší úpravou fasády.

Obr. 30: Hořice na Šumavě – městský dům čp. 15, světnice v přízemí s trojúhelnou sestavou oken, horní okénko zčásti zakryto druhotně sniženým stropem.

Michnice, tvrz čp. 1

Doposud dochovaná obytná část tvrze se středověkým jádrem má v klenuté místnosti v přízemí okna v trojúhelné kompozici.

Obr. 31: Michnice (obec Rožmitál na Šumavě, okres Český Krumlov) – tvrz čp. 1, přízemní místnost s okny v trojúhelné kompozici.

Obr. 32: Michnice – tvrz čp. 1, přízemní místnost, detail horního okénka s mříží.

né kompozici. Podle cihelné úpravy špalet není vyloučeno, že je horní okno prolomeno dodatečně. Vybaveno je dřevěným rámem s provlékanou mříží beze stop po další okenní výplni a tedy bez možnosti uzavření. Výška okna i celé místnosti ukazuje na to, že dokud byla místnost vytápěna, jednalo se o světnici.

Přísečno, usedlost čp. 3

Stavebně historickým průzkumem současné světnice v obytném stavení bylo prokázáno, že stávajícímu povahovému stropu předcházela nižší trémový strop. Nacházel se ve výšce okolo 2,5 m nad úrovní stávající podlahy, která nemohla být nikdy níže, neboť je v tomto místě limitována skalním výchozem. Obytná místnost, původem snad ještě ze 16. století, již byla budována jako světnice. Kamenné obvodové zdivo bylo ve štítové stěně, těsně pod úrovní stropu, vybaveno větracím okénkem, které se do-

Obr. 33: Přísečno (obec Soběnov, okres Český Krumlov) – usedlost čp. 3, světnice v obytném stavení, z horního okénka dnes zbyla nika.

posud dochovalo v podobě niky (s nedávno sníženým parapetem) a dokonce polenicí, jak doložil nález kruhového otvoru v boční stěně.

Radostice, usedlost čp. 1

Na štítovém průčelí s bohatým souvrstvím historických omítek je čitelná dolní pasparta renesančního sgrafitového lemování okénka, situovaného ve vrcholové pozici trojúhelné kompozice tří okének. Patří jednomu z nejlépe dochovaných špýcharových domů ze skupiny pozdně středověkých kamenných usedlostí v oblasti severozápadního Doudlebska. Dům trojdílné dispozice mohl být postaven již v závěru 15. století, vzhledem ke stropu obytné místnosti vysokému přes 3 m nelze vyloučit případný dymný provoz. Bez podrobného stavebně historického však zatím nelze říci nic určitého.

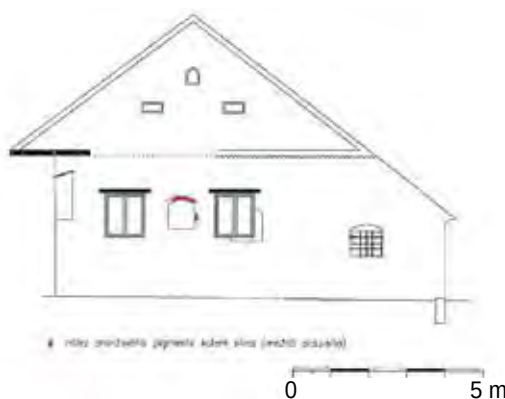
Obr. 34: Radostice (Kamenný Újezd, okres České Budějovice) – usedlost čp. 3, průčelí obytného stavení.

Obr. 35: Záluží (Dolní Třebonín, okres Český Krumlov) – usedlost čp. 6, průčelí obytného stavení.

Záluží, usedlost čp. 6

Patří také k pozdně gotickým usedlostem části Doudlebska zvané Kouty⁶³⁾ a dispozicí se jedná také o špýcharový dům. Zděná světnice se obrací štítovým průčelím do návsi, výškový rozdíl tří pyramidálně komponovaných oken je zde minimální. Nejen nízká výška stropu světnice, ale i absence vysoko situovaného okénka ukazuje, že nelze uvažovat o existenci dýmného provozu v interiéru. Objekt je zajímavý spíše jako příklad přežívající stavební tradice, i když posunutý pouze do symbolické roviny.

Obr. 36: Záluží – usedlost čp. 6, zákres průčelí obytného stavení s původní kompozicí třech oken.

Krnín, usedlost čp. 1

Usedlost patří také do výše uvedené skupiny pozdně gotických kamenných dvorců. Dům ze 16. století s trojdílnou dispozicí a bohatě profilovaným stropem středověkého charakteru ve světnici. V jižním štítovém průčelí se uplatňují tři trojúhelné komponovaná okénka. Černá kuchyně je do síňového dílu vložena dodatečně a výška stropu přes 3 m by odpovídala možné existenci plně dymného provozu. V rozporu s tím je ale reprezentativní podoba stropu, podle které lze také spíše předpokládat nepřímé vytápění místnosti s odvedením kouře přes síň.⁶⁴⁾

Český Krumlov, Plešivec čp. 115

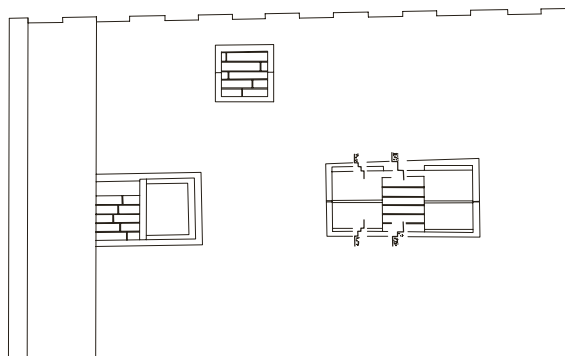
Přestože se v Českém Krumlově dochoval větší počet roubených místností, řešení jejich prosvětlení posuvnými výplněmi bylo zachyceno pouze v jednom spíše venkovském objektu čp. 115 na předměstí Plešivec. Roubená světnice, dendrochronologicky datovaná k roku 1604, je umístěna v jižní části původně dvoudílného přízemního domu. Na exteriérové straně byla roubená konstrukce z půlkuláčů, omítnutá hliněnou vrstvou s hrubě sekanou slámou a vápennou maltou s jednoduchým rytým motivem dekorativního rámování otvorů. V interiéru se na hraněných trámech v nejstarším období uplatňovaly pouze vápenné nátěry. V barokním období byly stěny omítnuty s lokálním použitím zapuštěných kolíčků pro lepší fixaci omítky. Při poslední větší úpravě na počátku 20. století byly stěny opatřeny rákosovým pletivem. Zřejmě díky odlišnému dispozičnímu uspořádání v porovnání s vyšebrodským objektem se zde původní okenní otvory uplatňují na dvou

63) J. Pešta, Encyklopedie českých vesnic II. Jižní Čechy. Praha 2004, s. 22.

64) Týž, Usedlost čp. 1 v Krníně, Průzkumy památek IV, č. 2, 1997, s. 101–115.

VÝCHODNÍ STĚNA

JIŽNÍ STĚNA

0 1 m

Obr. 37: Český Krumlov, Plešivec čp. 115, východní a jižní stěna světnice s nálezy původních oken v roubení ze 16. století (zákres J. Bloch a V. Babická).

Obr. 38: Český Krumlov, Plešivec čp. 115, jižní stěna světnice s nálezy původních oken (foto J. Bloch).

stěnách. Na jižní a východní straně zde bylo zachyceno celkem šest původních okenních otvorů (viz měříčská dokumentace). Tři posuvné výplně na východní straně v jedné výškové úrovni z větší části zanikly v barokním období vložem větších oken běžného formátu. Na jižní straně se uplatňují tři okenní otvory v mírně asymetrické trojúhelné sestavě, dvě dolní výplně byly posuvné, horní otvor má rám s polodrážkou pro osazení výplně zavěšené na kovaných trnech. Další dochované konstrukční díly výplní vedle vydlabaných vpadlých ploch v roubené konstrukci, dále analogické nálezyv situace dokumentované především v alpské oblasti umožnily vytvoření volné repli-

Obr. 39: Český Krumlov, Plešivec čp. 115, jižní stěna světnice, detail pravého spodního okénka s posuvnými okenicemi (foto J. Bloch).

Obr. 40: Český Krumlov, Plešivec čp. 115, východní stěna světnice, detail části spodního okénka s posuvnými okenicemi (foto J. Bloch).

ky posuvné okenní výplně pro Muzeum stavebních řemesel v Českém Krumlově. V současné době je tento artefakt zapůjčen do interaktivní expozice v českokrumlovských kláštorech. Z původní konstrukce se u některých otvorů dochovaly krycí desky ukončené zdobným profilem, dále torzo samotné okenice (prkno) s vydlabaným „motýlkovým“ úchytem. Jako raritní nález lze vyhodnotit střepy foukaného skla a zbytky ohýbaných dřevěných lišt, které nahrazovaly lišty olověné. Světnice je zastropena dvojitým záklopem, který nebyl výrazně zadehtován. Výška místnosti cca 265 cm v podstatě vylučuje dýmný provoz. Cihelná vyzdívka v severní stěně (za kterou je umístěna černá kuchyně) pro instalaci otopného zařízení je zřejmě již součástí původního řešení místnosti. Při opravě místnosti po roce 2000 byly ponechány omítnuté stěny a analyticky přiznány tři okenní otvory jižní stěny.⁶⁵⁾

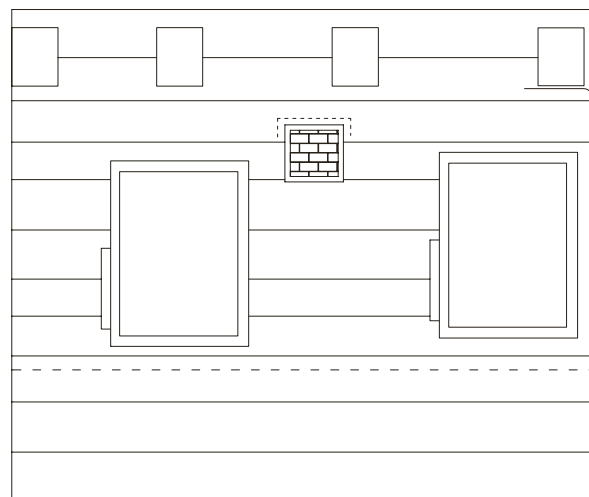
65) J. Bloch – J. Račák, Posuvné okenní výplně v objektu Plešivecká čp. 115 v Českém Krumlově, in: Svorník 2, 2004, s. 135–145.

Obr. 41 a, b, c: Volná replika okénka s posuvnými okenicemi zhotovená na základě nálezů v domě čp. 115 na Plešivci v Českém Krumlově.

Český Krumlov, Latrán čp. 74

Během průzkumových prací v roce 2011 byla v patře pozdně středověkého objektu, přiléhajícímu k hradebnímu opevnění, objevena zadní roubená místnost se stěny konstruovanými z půlkuláčů, dendrochronologicky určená do let 1484/85, s dřevěnými kolíky a navazující hliněnou mazaninou na vnější straně. V levé partii jižní stěny byly vedle dvou okenních otvorů běžného formátu zachyceny fragmenty dvou dolních okenních otvorů a horního okénka, tj. trojúhelné sestavy otvorů. V pravé partii stěny, oddělené mladší příčkou, původní situace zanikla vyřezáním dveřního otvoru. Nelze vyloučit, že se i zde uplatňovaly další okenní otvory. Z formátu dolních výplní je evidentní, že se nejednalo o posuvné výplně. Podle otisku původního olištování a pozůstatků hřebíků horního otvoru lze předpokládat, že zde byla umístěna okenní výplň zavěšená na trnech.

0 1 m

Obr. 42: Český Krumlov, Latrán čp. 74, zadní roubená světnice v patře domu, zakres levé části jižní stěny s fragmenty dvou dolních okenních otvorů a horního okénka (zaměření a zakres J. Račák).

Na roubenou stěnu při dvorním severním průčelí navazuje lomové zdivo o síle 50–60 cm s hrubě hlazenou omítkovou vrstvou. Roubená místnost byla na této straně prosvětlena dvěma okenními otvory v jedné úrovni s omítkovými paspartami výrazně většího formátu, než jsou otvory na jižní straně. V průběhu stavebních úprav bylo odhaleno narušení roubené západní stěny cihelnou

Obr. 43: Český Krumlov, Latrán čp. 74, zadní roubená světnice v patře domu, západní stěna s cihelnou zazdívkou otopného zařízení (foto J. Račák).

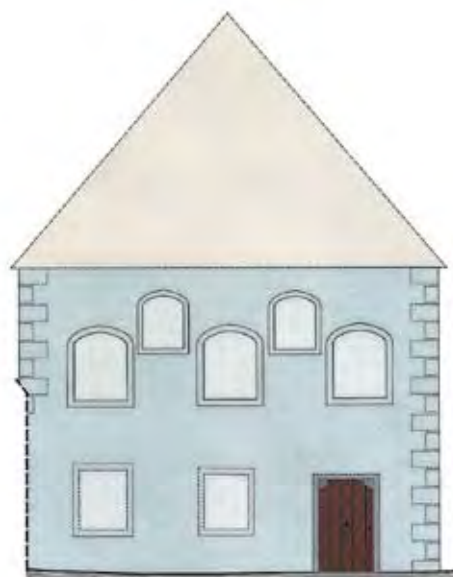

Obr. 44: Český Krumlov, Latrán čp. 74, zadní roubená světnice v patře domu, levá část jižní stěny s fragmenty dvou dolních okenních otvorů a horního okénka (foto J. Bloch).

vyzdívkou s vložením příkládacího a odtahového otvoru do černé kuchyně. Nepodařilo se zjistit, zda se jednalo o dodatečnou nebo původní úpravu. Původní režné uplatňování dřevěných stěn v interiéru, dochovaných bez výrazného začernění, se nepodařilo prokázat. Na několik starších bělavých nátěrů s šedým soklem bylo v průběhu 19. století nabitó omítané rákosové pletivo. Původní pohledový strop tvořila konstrukce trámů s oboustrannými drážkami, do kterých byly zasunuty fošny záklopu. Během stavebních oprav objektu byl technicky narušený záklop bohužel bez možnosti podrobnějšího zkoumání odstraněn, nicméně terénní obhlídkou zde žádné stopy vestavěné konstrukce pro odtah dýmu zachyceny nebyly. Výška místnosti je cca 305 cm od podlahy, pod kterou se dochoval další středověký strop přízemní místnosti. Po hypotetickém vyhodnocení

Obr. 45: Český Krumlov, Latrán čp. 74, zadní roubená světnice v patře domu, levá část jižní stěny, detail horního větracího okénka (foto J. Bloch).

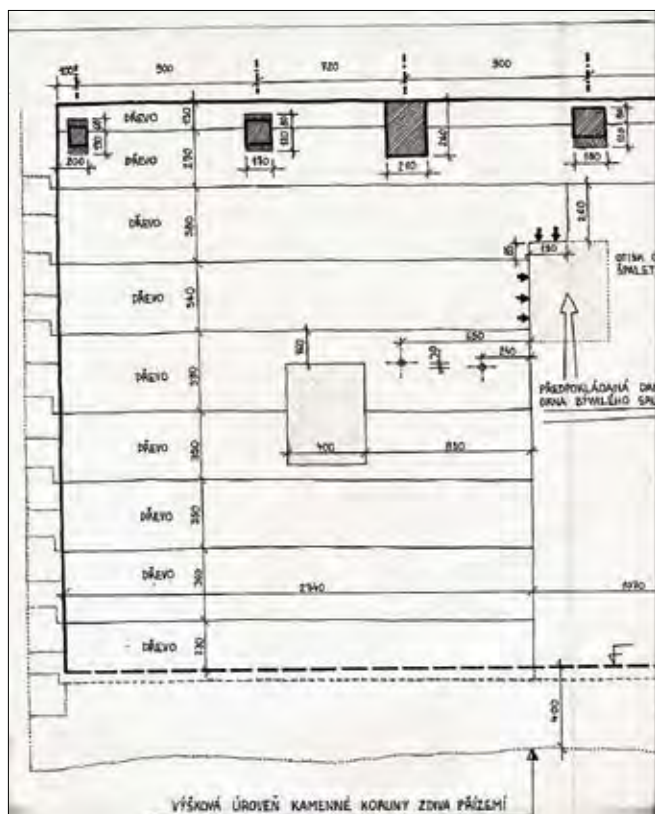
Obr. 46: Český Krumlov, Latrán čp. 74, zákres průčelí domu s pěti okenními otvory se segmentovými záklenky v lichoběžníkové sestavě přední patrové zděné světnice (zákres J. Račák).

původního charakteru místnosti se lze domnívat, že se od počátku jednalo o světnici. Při realizaci opravy byl prostor novodobě přepříčkován, takže se zde uplatňují pouze výseky roubených stěn. Během následných průzkumových prací bylo na uličním průčelí objektu čp. 74 dohledáno pět okenních otvorů přední patrové zděné světnice se segmentovými záklenky v lichoběžníkové sestavě.⁶⁶⁾

Obr. 47: Český Krumlov, Latrán čp. 74, průčelí domu, zákres sondážně zachycených okenních otvorů v lichoběžníkové sestavě (foto a zákres J. Bloch).

66) J. Bloch – J. Račák – S. Wimmerová, Hloubkový SHP. Latrán čp. 74, 75, Český Krumlov. Arteco B. M. 2010, rkp.

Obr. 48: Český Krumlov, Dlouhá čp. 90, roubená místnost v patře, zákres západní stěn se dvěma dochovanými okénky (zaměření a zákres F. Kápar).

Český Krumlov, Dlouhá čp. 90

V drobném měšťanském domě v řadové uliční zástavbě byla v patře uličního traktu zjištěna roubená konstrukce místnosti, tvořená půlkuláči s dřevěnými kolíky a hliněnou mazaninou na vnější straně. Konstrukce zřejmě po-

Obr. 49: Český Krumlov, Dlouhá čp. 90, roubená místnost v patře (foto J. Bloch).

cháží ještě z období hospodářské funkce objektu, který byl do pozdního středověku součástí sousedního objektu čp. 89. Dochovaný drobný výškově orientovaný otvor v západní stěně původně směřoval do vnitřního dvora. Nedaleký výřez v dodatečně přerušené stěně naznačuje existenci zaniklého horního okénka trojúhelného uspořádání. Severní roubená stěna byla narušena dodatečným vložením cihelné vyzdívky s fragmentem klenby zaniklé pece. Při pozdější renesanční přestavbě roubené místnosti v renesanci byla nově vyzděna uliční zeď s trojúhelným uspořádáním okenních otvorů. Roubená místnost, vysoká cca 280 cm, je zastropená zřejmě původní stropní konstrukcí s dvojítm záklopem. Strop se dnes pohledově uplatňuje a nejsou zde žádné patrné stopy po konstrukci pro odtah dýmu. Pod podlahou se dochoval další středověký strop přízemní místnosti. Na základě náleзовé situace lze tedy předpokládat, že se od počátku jednalo o prostor s nepřímým vytápěním. Při realizaci oprav v polovině 90. let 20. století byly roubené stěny omítnuty.⁶⁷⁾

Český Krumlov, Kájovská čp. 55

Rekonstrukce objektu provedena na konci 80. let 20. století, inspirovaná především nálezovou situací z pozdního středověku. V přízemní partii vedle vstupní síně se částečně dochovala roubená světnice z pozdního středověku s trojúhelnou sestavou segmentově zaklenutých tří okenních otvorů na fasádě. Stávající strop povalové konstrukce je novodobého původu.⁶⁸⁾

Obr. 50: Český Krumlov, Kájovská čp. 55, průčelí domu do náměstí (foto J. Bloch).

Český Krumlov, Široká čp. 72

Během doplňujícího sondážního průzkumu průčelí v roce 2004 před opravou fasády byl v patře nad levým, již dříve odkrytým středověkým otvorem, zachycen horní středověký otvor předpokládané trojúhelné sestavy. V pravé části fasády hloubková sondáž nerealizována. Pozdně středověká úprava objektu může díky datované střešní konstrukci odpovídat roku 1511. V interiérech dosud neproběhly sondážní průzkumy.⁶⁹⁾

67) J. Müller – J. Bloch – H. Blochová – F. Kápar, Hloubkový SHP. Dlouhá 90, Český Krumlov. Artec B. M. 1993, rkp.

68) M. Hauserová, Příspěvek k diskuzi o oknech obytných staveb ve středověku, in: Svorník 2, 2004, s. 79-90.

69) J. Bloch – J. Novotný, Hloubkový SHP fasády. Široká 72, Český Krumlov. Artec B. M., 2003, rkp.

Obr. 51: Český Krumlov, Široká čp. 72, průčelní fasáda, sondážně odkrytá část horního větracího okénka v patře objektu (foto J. Bloch, 2004).

Obr. 52: Český Krumlov, Široká čp. 77, průčelní fasáda.

Český Krumlov, Široká čp. 77

Dominantní vícepodlažní objekt středověkého původu v Široké ulici, fasáda opravena v roce 2014. Vedle vstupu do síně je umístěna světnice s dekorativně řešeným trámovým stropem, který vynášejí dva průvlaky. Dendrochronologická datace záklopu stropu určila poražení stromů do zimního období přelomu let 1539/40. S touto stropní konstrukcí evidentně souvisel drobný větrací otvor s mladším rámem umístěný těsně vedle průvlaku. Dispozice domu s navazující černou kuchyní i kvalita místnosti, určená především náročným provedením stropu, hovoří jednoznačně o tom, že místnost je ve své současné podobě i výškovými proporcemi od počátku světnic. Na exteriérové straně východní stěny této místnosti byla zachycena lichoběžníková sestava pěti okenních otvorů se segmentovými záklenky (obdobná situace jako u objektu Latrán čp. 74), z nichž horní dva otvory převyšují stávající stropní konstrukci v interiéru. Parapety horních otvorů jsou v úrovni záklenků dolních otvorů, takže jejich dýmná funkce je nepravděpodobná. Je zřejmé, že tato sestava okenních otvorů byla spojena ještě se starší podobou místnosti z pozdního středověku.⁷⁰⁾

Obr. 53: Český Krumlov, Široká čp. 77, okénko situované těsně pod záklopem stropu ze 16. století (foto D. Šnejdl).

Český Krumlov, Soukenická čp. 42

Nad třemi okny prvního patra uliční fasády v úpravě ze 70. let 19. století byly odkryty dva drobné otvory se zbytky středověkého rámování. Je tedy zřejmé, že se zde

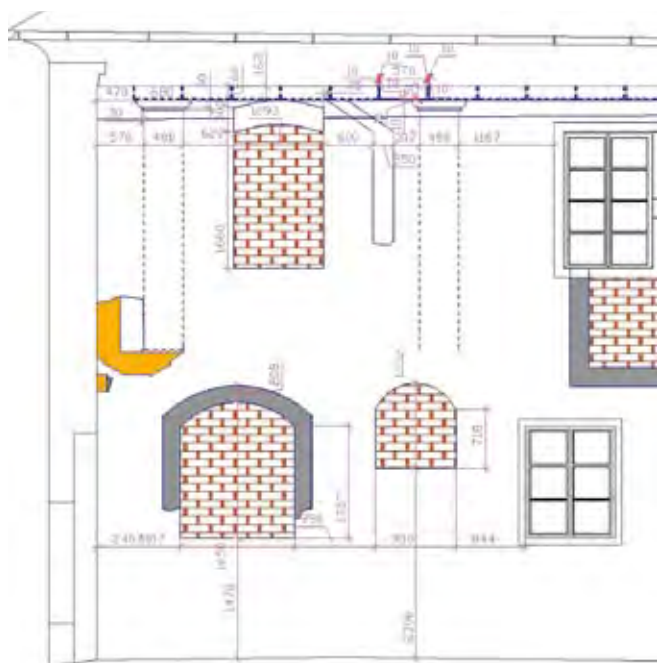
Obr. 54: Český Krumlov, Soukenická čp. 42, v patře průčelí nad stávajícími okny sondážně odkryty dva drobné okenní otvory (foto J. Bloch).

⁷⁰⁾ J. Bloch, Hloubkový SHP fasády – parter. Široká 77, Český Krumlov, rkp.

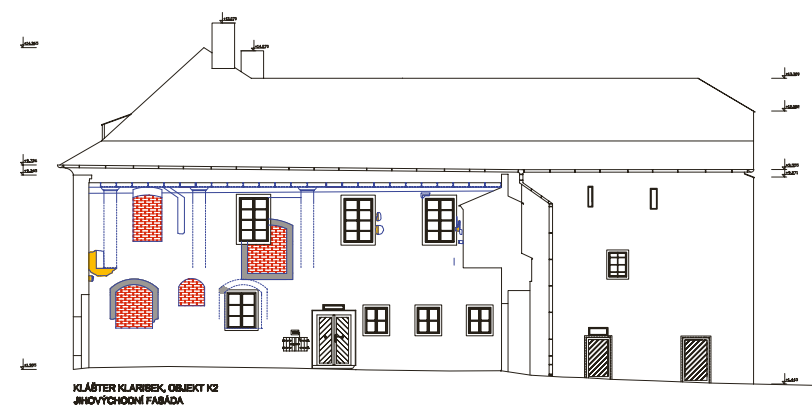
v období pozdního středověku uplatňovala lichoběžníková sestava obytné místnosti v celé šířce průčelí. V současné době se v patrové místnosti uplatňuje trámový strop s dvojítmým záklopem z barokního období. Stavební úpravy objektu proběhly v letech 1992–1993, horní otvory zůstaly zaslepeny.⁷¹⁾

Český Krumlov, Latrán čp. 67, bývalý hospodářský dvůr klarisek

V přízemí bočního jižního průčelí bývalého hospodářského dvora klarisek byla při opravě fasády v roce 2014 zachycena trojúhelná sestava okenních otvorů se segmentovým záklenkem. Okenní otvory mohly být součástí obydlí světského správce hospodářského dvora klarisek před branou sester upraveného v pozdním středověku, po požáru v roce 1520. Poloha středního okénka, pouze mírně převyšující sousední otvory, spíše vylučuje jeho dýmnou funkci. Klasicistní úpravy v interiéru v podstatě

Obr. 55: Český Krumlov, Latrán čp. 67, hospodářský dvůr kláštera klarisek (zákres M. Špinarová).

Obr. 56: Český Krumlov, Latrán čp. 67, hospodářský dvůr kláštera klarisek (zákres M. Špinarová).

Obr. 57: Český Krumlov, Latrán čp. 67, hospodářský dvůr kláštera klarisek (foto M. Princ).

úplně překryly starší situaci, nebyly zjištěny žádné stopy po roubené konstrukci.⁷²⁾

Český Krumlov, Široká čp. 89

V patře nárožního domu byla v 80. letech 20. století na západní fasádě prezentována rohová světnice s trojú-

Obr. 58: Český Krumlov, Široká čp. 89 (foto J. Bloch).

helnou sestavou spodních okenních otvorů se segmentovými záklenky a horním obdélným otvorem. V západní stěně na straně interiéru zůstal také dochován dřevěný obklad ze svisle orientovaných překládaných fošen s okosenými hranami. Okenní otvory se zde uplatňují v šířce vpadlých fošen. Ostatní stěny i strop mají omítaný povrch

Český Krumlov, Latrán čp. 46

Na severním průčelí významného patricijského domu se sgrafitovou výzdobou z roku 1557 se uplatňuje trojúhelná sestava oken. Horní okénko je součástí konceptu sgrafitové výzdoby průčelí, prezen-

71) J. Müller – J. Bloch – H. Blochová – F. Kápar, Hloubkový SHP. Soukenická 42, Český Krumlov. Arteco B. M. 1992, rkp.

72) J. Bloch – D. Šnejd – M. Špinarová – M. Princ, Dokumentace oprav klášterů v Českém Krumlově, 2014–2015, rkp.

Obr. 59: Český Krumlov, Latrán čp. 46 (foto J. Bloch).

tované v poválečném období. Horní otvor výrazně modernizované nárožní světnice v 19. století mohl sloužit jako větrací, popřípadě osvětlovací otvor pozdně středověké úpravy světnice staršího objektu, který už dosahoval stávající výškové úrovně.

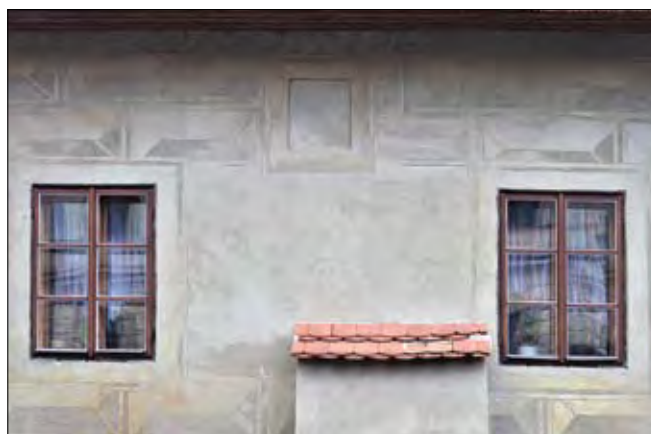
Český Krumlov, Latrán čp. 53

V lichoběžníkové sestavě okenních otvorů se horní okénka svým výtvarným řešením na první pohled odlišují od sgrafitované fasády. Je pravděpodobně, že byly při prezentaci stávající fasády v 50. letech 20. století analyticky pojaty do sgrafitové fasády. Interiéry obytných místností byly upraveny v renesanci a baroku, takže původní stav lze obtížně dohledat. Při dokumentaci během poslední obnovy v 90. letech 20. století se podařilo na nároží zachytit

pozdně středověkou bosáž s rámováním šedými a červenými linkami, tj. obdobné řešení jako pozdně středověký charakter rámování horních okýnek.

Český Krumlov, Rybářská čp. 1

Starší prezentace trojúhelné sestavy oken na průčelí předměstského domu, provedená v 60. letech 20. století. V tomto období byl také výrazným způsobem modernizován interiér. Předpokládaná výška místnosti do 300 cm příliš neodpovídá charakteru dýmné jizby. Pravděpodobně zde máme analogii roubené světnice objektu Plešivec čp. 115, kde bylo při nedávném průzkumu zachyceno původní sgrafitové rámování horních i dolních okenních otvorů.⁷³⁾

Obr. 61: Český Krumlov, Rybářská čp. 1 (foto J. Bloch).

⁷³⁾ J. Bloch – P. Lengál, Hloubkový SHP fasády. Rybářská 1, Český Krumlov. Arteco B. M. 2003, rkp.

Obr. 60: Český Krumlov, Latrán čp. 53 (foto J. Bloch).

Český Krumlov, Dlouhá čp. 99

Současné řešení fasády z 80. let 20. století odpovídá pozdně renesančnímu rozvrhu. Nad okny světnice v patře se uplatňuje větrací okénko. V interiéru je současná podoba světnice spojena především s vložením pozdně renesančního stropu s pletenci, datovaného rokem 1607. Výtvarné řešení rámování větracího otvoru je časově blízké spíše tvarosloví pozdně středověkého vstupního portálu a jednoduché masivní stropní konstrukci umístěné ve vstupní síni. Výškové rozvržení podlahy a umístění větracího okenního otvoru neodpovídá potřebné výšce dýmného provozu.

Obr. 62: Český Krumlov, Dlouhá čp. 99 (foto J. Bloch).

ZÁVĚR

Ačkoliv v některých případech chybí zcela jednoznačné doklady, lze na základě výše uvedených příkladů předpokládat, že se od pozdního středověku v Českém Krumlově a jeho blízkém okolí již téměř výhradně uplatňovaly světnice obytných prostor s nepřímým vytápěním.

Kromě situace v Mirkovicích se v žádném jiném objektu nepodařilo zachytit prostor s výškou stropní konstrukcí 300 cm a výše. Na základě konstrukčních souvislosti (dochované originální stropní konstrukce, rozvrh soudobých

Obr. 63: Vyšší Brod, domek č. p. 87 v ulici 5. Května (foto J. Hansová).

otvorů na průčelí, apod.) lze u některých objektů jasně doložit, že výška místnosti s trojúhelným rozvrhem oken je příliš nízká pro dýmný provoz v interiéru. U některých objektů mnohé napovídá nevelký výškový rozdíl horního a dolního okna, který by bránil funkčnímu odvádění kouře. V Mirkovicích má navíc na rozdíl od ostatních příkladů horní okno jednodušší konstrukci, trvale otevřenou bez výplně.

Zdá se, že především u dřevěné stavební produkce, ve spojení s polodýmným provozem otevřeného ohně osvětlovacích topenišť, přetrvává osvědčené řešení okének s pozvolnou regulací proudu vzduchu pomocí posuvné výplně minimálně ještě i u nejstarších světnic.

Přes shromáždění rozsáhlejšího souboru analogií se kromě Vyššího Brodu čp. 24 nepodařilo ve sledovaném regionu významnějším způsobem přispět ke zmapování původních otopných zařízení nejstarších světnic.

Přestože byl v nedávných letech zjištěn větší počet trojúhelných a lichoběžníkových okenních sestav na průčelí českokrumlovských domů, pohledově se uplatňují pouze na šesti zdejších objektech v rámci starších analytických prezentací realizovaných do 80. let 20. století. Bohužel musíme konstatovat, že horní otvory byly při těchto omítkových úpravách zbaveny jakékoliv autentičnosti. Pro budoucnost je tedy pozitivním zjištěním, že ostatní případy nálezových situací svědčících o zmíněných okenních sestavách, jež jsou na fasádách dosud zakryty, zůstávají v autentické podobě uchovány pro další generace.

Nález roubené světnice ze 16. století v domku čp. 24 ve Vyšším Brodě je z hlediska dosud rozpoznávaných obdobných případů unikátní v míře její zachovalosti. Při citlivé opravě má tato světnice šanci stát se nejautentičtější opravenou archaickou roubenou místností zdejšího regionu. Tento objev navíc dává tušit, že ve Vyšším Brodě, z hlediska stavební historie doposud jen pramálo prozkoumaném, se může skrývat mnohem více obdobných archaických konstrukcí. Velký potenciál tohoto druhu předpokládáme zejména v drobných domcích horní části ulice 5. Května, jež zde podle archivních podkladů stály již v 16. století. Pozornost přitahuje zejména domek čp. 87, stojící téměř naproti zkoumanému objektu čp. 24. Na první pohled na sebe upozorňuje doposud otevřeným horním okénkem v klasické trojúhelné kompozici. Nad soklem vystupující konce trámů ve štitové stěně prozrazují, že pod novodobou omítkou se ukrývá také roubená konstrukce, snad obdobného stáří jako u domu čp. 24.

*Tato práce vznikla v rámci plnění výzkumného cíle NPÚ: **Výzkum nemovitých památek v ČR. Aplikace nových metodik průzkumu a dokumentace – ohrožené druhy památek a jejich vybrané exempláře**, financovaného z institucionální podpory Ministerstva kultury ČR na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace.*

DIE RENAISSANCEZEITLICHE BLOCKSTUBE IN NR. KONSKR. 24 IN VYŠŠÍ BROD IM KONTEXT DER ÄHNLICHEN ERHALTENEN BEISPIELE IN DER KRUMAUER GEGEND

Bei der Instandsetzung des Reihenhauses Nr. Konskr. 24 in Vyšší Brod (Hohenfurth, Bez. Český Krumlov [Krumau]), Straße 5. května, wurde 2016 das Vorhandensein einer Blockstube mit dendrochronologischer Datierung 1566 festgestellt. Der Raum zeichnet sich mit einer Reihe archaischer Zeichen und bemerkenswerter Details mit Beziehung zur Entwicklung des Beheizungssystems aus. In der Straßwand erhielten sich drei kleine Fenster im Zustand vom Torso, sowie ein oberes Fenster dicht unter der Balkendecke. Die Fenster waren an der Innenseite je mit Paar von verschiebbaren, in Wandspalten eingeschobenen Laden ausgestattet. Mit Rücksicht zur niedrigen Decke ist es offenbar, es handelte sich um eine indirekt beheizte Stube. Trotzdem sind der Rauchabzug in der Decke und der Weg zwischen zwei Deckenbalken zum oberen Fensterchen mit starker Teerschicht bedeckt. Diese Funde lassen sich als Spuren nach einer verschwundenen, lediglich zur Beleuchtung bestimmten und gedient habenden Feuerstelle deuten, von der die Verbrennungsgase zum Teil durch die runde Öffnung in der Decke (unter der sie gehängt war) und noch durch das obere Belüftungsfensterchen abgeleitet waren. Vyšší Brod stellt somit ein praktisches Beispiel einer der ersten Stuben, in denen das Vorhandensein des oberen Belüftungsfensterchens aus rein praktischen Gründen überdauerte. Der rein rauchlose Betrieb in der Stube wurde erst mit Eintritt der Beleuchtungskamine gelöst. Die notwendige Verbindung mit der Rauchküche hatte zugleich zur Konsequenz die Verschiebung des Beleuchtungskörpers weg aus der günstigeren Lage näher der Mitte der Stube.

Eine teilweise Ähnlichkeit mit der beschriebenen Stube haben auch die in weiteren Bauten in der Krumauer Gegend, z. B. dem Ansitz Nr. Konskr. 1 in Štěrk (Sticks), Haus Nr. 15 in Hořice na Šumavě (Höritz), Ansitz Nr. 1 in Michnice, Gehöft Nr. 3 in Přisečno (Pfaffendorf), Gehöft Nr. 1 in Radostice, Nr. 6 in Záluží, Nr. 1 in Krnín, sowie in mehreren Stadthäusern in Český Krumlov (vor allem dem Haus Nr. 115 in Plešivec [Flößberg]).

Es ist offenbar, dass die Mehrheit davon in der erhaltenen Gestalt aus der Wende vom Spätmittelalter zur Frühneuzeit schon mit einer Stube ausgestattet war.

Es gibt eine Aussicht auf weitere Entdeckungen ähnlicher Konstruktionen auch allein in der Stadt Vyšší Brod, die bislang ein historisch sowie bauhistorisch sehr wenig untersuchtes Territorium darstellt, auch wenn das Zentrum der Stadt bereits 1995 zum Denkmalschutzgebiet (einer Denkmalzone) erklärt wurde. Eine solche Idee unterstützt nicht nur die heutige archaische Gestalt mehrerer Kleinhäuser in der Straße 5. května (z. B. Nr. 87), sondern auch die Recherche zum behandelten Haus Nr. 24 mit Überlappung in die Zusammenhänge der Entwicklung der Verbauung dieser Partie der Stadt, deren ältester Teil bereits schon im 16. Jahrhundert vorhanden war.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Vyšší Brod (Hohenfurth, Bez. Český Krumlov [Krumau]), Straße 5. května, Reihenhausbauung der Straße, Haus Nr. Konskr. 24 ist das zweite von rechts (Foto J. Hansová, 2017).

Abb. 2: Vyšší Brod, sog. Pflichtabdruck der Mappe des Stablen Katasters, 1827 (ÚAZK [Zentralarchiv für Geodäsie und Kataster] Prag, Sign. 8983).

Abb. 3: Vyšší Brod, Stadtgrundrisskizze mit Bezeichnung der Namen einzelner Teile, gegen 1937 (SOKA [Staatliches Bezirksarchiv] Český Krumlov, Zit. s. in Anm. 14).

Abb. 4: Vyšší Brod, sog. Pflichtabdruck der Mappe des Stablen Katasters, 1827, Ausschnitt des oberen Teils der heutigen Straße 5. května. Die ersichtlich gemachten Häuser sollen schon 1530 gestanden sein, die übrigen sollen jüngeren Ursprungs gewesen sein, aber noch aus dem 16. Jahrhundert.

Abb. 5: Urbar der Hohenfurth Domäne, 1530. In der Mitte ein Eintrag mit dem Namen von Rosina (wohl Besitzerin des Hauses Nr. 24 in Vyšší Brod), darunter später der Name Wölfl Melzner zugefügt (Zisterzienserabtei Vyšší Brod, RC VB, Sign. HA 115, Zit. s. Anm. 23).

Abb. 6: Vyšší Brod, Ansicht des Zisterzienserstiftes und Städtchens, 1787 (Zisterzienserabtei Vyšší Brod, RC VB, Sign. HAD 47/XII, Karton Nr. 90).

Abb. 7: Vyšší Brod, Lageplan des Hauses Nr. 25 auf dem Plan zur Instandsetzung nach einem Brand, 1876. Ganz links Grundriss Nr. 24 (SOKA Český Krumlov, Zit. s. Anm. 53)).

Abb. 8: Vyšší Brod, Haus Nr. 24, Blick vom Marktplatz zu (Foto J. Hansová, 2017).

Abb. 9: Vyšší Brod Nr. 24, Blockstube, Inneres, Südwand mit ursprünglichem Durchgang vom Flur (Foto J. Bloch, 2017).

Abb. 10: Vyšší Brod Nr. 24, Blockstube, Inneres, die die ursprüngliche Nordmauer ersetzt habende Gaskalkbetonwand; die ursprüngliche Breite belegt der erhaltene Pfeiler in der linken Ecke (Foto J. Bloch).

Abb. 11: Vyšší Brod Nr. 24, Blockstube, Inneres, Westwand mit teilweise erhaltenen ursprünglichen Fenstern in der unteren Reihe und dem komplett erhaltenen oberen Fenster (ohne Lade). Ganz rechts die vertikale, das Blockwerk abschließende Säule (Foto J. Bloch).

Abb. 12: Vyšší Brod Nr. 24, Blockstube, Inneres, Ostwand mit eingebautem gemauertem Block mit einer Folge von Heizstellenöffnungen in die benachbarte (nicht erhaltene) Rauchküche (Foto J. Bloch).

Abb. 13: Vyšší Brod Nr. 24, Blockstube, Ansicht der Ostwand mit Einzeichnung der Befundlage (Foto J. Bloch; Einzeichnung D. Šnejd, V. Babická).

Abb. 14: Vyšší Brod Nr. 24, Blockstube, Inneres, Balkendecke, zwischen den Balken in der Bildmitte befindet sich die mit einer sekundär verwendeten Lade verdeckte runde Öffnung für den Rauchabzug (Foto J. Bloch).

Abb. 15: Vyšší Brod Nr. 24, Blockstube, Rückseite der Balkendecke mit repariertem Lehmestrich, links neben dem Schornstein der letzte Blockwerkbalken mit Zapfenlöchern für Rauchfangtrageelemente(?), die runde Öffnung ist mit einer Lehmestrichschicht überdeckt (Foto J. Bloch).

Abb. 16: Vyšší Brod Nr. 24, Blockstube, Einzeichnung der Stubendeckenrückseite mit ausgesägender runder Öffnung im Einschub und der Lage von zwei Zapfenlöchern im letzten Blockwerkbalken; runde Holznagelöffnungen in diesem Balken sind wohl gleichzeitig mit ihnen und mögen zur Festigung der Sparren gedient haben (Foto J. Bloch).

Abb. 17: Vyšší Brod Nr. 24, Blockstube, Einschubrückseite mit abgedeckter runder Rauchabzugsöffnung (Foto J. Bloch).

Abb. 18: Vyšší Brod Nr. 24, Detail der Enden der aus den Öffnungen im regelmäßigen Abstand um die runde Rauchabzugsöffnung herausgezogenen Holzruten. Wohl ein Rest nach dem gehängten Holzlehm-Belichtungskorb (Foto J. Bloch).

Abb. 19: Egerländer Taufe-Festmahl in der Stube, Zeichnung, 1825. Links vom Ofen hängt unter dem Einschub der Holzlehm-Rauchfang, in diesem Fall auf den in die Deckenbalken befestigten Metallbändern hängend. Die darunter situierte Beleuchtungs-Feuerstelle bildet ein Metallkorb auf einer Konsole an dem den Ofen umlaufenden Holzrahmen. Die Zeichnung nimmt den Ascheimer nicht, der wohl auf dem Fußboden unter dem Korb stand (S. Grüner, Über die ältesten Sitten und Gebräuche der Egerländer. 1825 für J. W. von Goethe niedergeschrieben. Herausgegeben von Alois John. Mit 8 farbigen Bildtafeln. Prag 1901, Schlossbibliothek Kynžvart).

Abb. 20: Vyšší Brod Nr. 24, Blockstube, Inneres, oberes Fenster, dicht unter der Decke in der westlichen Umfassungswand situiert (Foto J. Bloch).

Abb. 21: Vyšší Brod Nr. 24, Blockstube, Inneres, Detail vom erhaltenen Fragment der Deckplatte von der Wandspalte für die verschiebbare Lade vom Fenster in der unteren Reihe ganz links (Foto J. Bloch).

Abb. 22: Vyšší Brod Nr. 24, Blockstube, Inneres, Skizze des oberen Belüftungsfensters mit verschiebbarer Fensterlade und Abfasung an der Außenseite (Aufnahme und Zeichnung J. Eliška).

Abb. 23: Vyšší Brod Nr. 24, Blockstube, Außenseite, Südwand, Ansicht vom Flur zu, unter dem neuzeitigen Verputz erhaltener Lehmestrich auf Holzdübeln. Links sichtbarer Rahmenpfosten vom hohen Tor mit Segmentsturz (Foto J. Bloch).

Abb. 24: Vyšší Brod Nr. 24, Blockstube, Südostecke, die Überlappung des unteren Balkens signalisiert den erhaltenen Blockbautrassen. Im Ober- teil der Bildfläche befindet sich im erhaltenen, die Ecke überdeckenden Lehmestrich Säulenabdruck nach anschließender Holzkonstruktion (Foto J. Bloch).

Abb. 25: Vyšší Brod Nr. 24, Baualtersplan (Bauaufnahme V. Babická, Einzeichnung D. Šnejd).

Abb. 26: Vyšší Brod Nr. 24, Längsschnitt über das Haus (Bauaufnahme V. Babická).

Analogien:

Abb. 27: Mirkovice (Bez. Český Krumlov) – Gehöft Nr. 1, Stube, Fenster mit verschiebbaren Laden.

Abb. 28: Štěrk (Sticks, Gem. Dolní Třebonín [Unter-Breitenstein], Bez. Český Krumlov) – Ansitz Nr. 1, Fassade mit pyramidalen Fensterkompositionen.

Abb. 29: Hořice na Šumavě (Höritz, Bez. Český Krumlov) – Stadthaus Nr. 15, Marktplatzfassade, Einzeichnung des von der späteren Fassadengestaltung überdeckten Fensters.

Abb. 30: Hořice na Šumavě – Stadthaus Nr. 15, Stube im Erdgeschoss mit der Dreieckskomposition der Fenster, das obere Fensterchen teilweise mit nachträglich niedriger gesetzter Decke überdeckt.

Abb. 31: Michnice (Gem. Rožmítal na Šumavě [Rosenthal], Bez. Český Krumlov) – Ansitz Nr. 1, Raum im Erdgeschoss mit Fenstern in Dreieckskomposition.

Abb. 32: Michnice – Ansitz Nr. 1, Raum im Erdgeschoss, Detail vom oberen Fenster mit Gitter.

Abb. 33: Přísečno (Pfaffendorf, Gem. Soběnov [Omau], Bez. Český Krumlov) – Gehöft Nr. 3, Wohnbau, Stube, nach dem oberen Fenster ist nur eine Nische geblieben.

Abb. 34: Radostice (Bez. České Budějovice [Budweis]) – Gehöft Nr. 3, Wohnbaufassade.

Abb. 35: Záluží (Gem. Dolní Třebonín) – Gehöft Nr. 6, Wohnbaufassade.

Abb. 36: Záluží – Gehöft Nr. 6, Wohnbaufassade, Einzeichnung der ursprünglichen Dreifensterkomposition.

Abb. 37: Český Krumlov, Plešivec (Krumau-Flößberg) Nr. 115, Stube, Ost- und Südwand mit Fund von ursprünglichen Fenstern im Blockwerk, 16. Jahrhundert (Skizze J. Bloch, V. Babická).

Abb. 38: Český Krumlov, Plešivec Nr. 115, Stube, Südwand mit Fund von ursprünglichen Fenstern (Foto J. Bloch).

Abb. 39: Český Krumlov, Plešivec Nr. 115, Stube, Südwand, Detail des rechten Fensters mit verschiebbaren Laden (Foto J. Bloch).

Abb. 40: Český Krumlov, Plešivec Nr. 115, Stube, Ostwand, Detail vom unteren Fenster mit verschiebbaren Laden (Foto J. Bloch).

Abb. 41 a, b, c: Freie Nachahmung eines Fensters mit verschiebbaren Laden, hergestellt anhand der Funde aus dem Haus Plešivec 115.

Abb. 42: Český Krumlov, Latrán (Latron) Nr. 74, hintere Blockstube im Obergeschoss des Hauses, Südwand, linker Teil mit Fragmenten von zwei unteren und einem oberen Fenster.

Abb. 43: Český Krumlov, Latrán Nr. 74, hintere Blockstube im Obergeschoss des Hauses, Westwand mit Ziegelblende der Beheizungsanlage (Foto J. Bloch).

Abb. 44: Český Krumlov, Latrán Nr. 74, hintere Blockstube im Obergeschoss des Hauses, Südwand, linker Teil mit Fragmenten von zwei unteren Fenstern und dem oberen Fensterchen (Foto J. Bloch).

Abb. 45: Český Krumlov, Latrán Nr. 74, hintere Blockstube im Obergeschoss des Hauses, Südwand, linker Teil, Detail vom oberen Belüftungsfenster (Foto J. Bloch).

Abb. 46: Český Krumlov, Latrán Nr. 74, vordere Blockstube, Skizze der Fassade mit fünf segmentgewölbten Stürzen in der Trapezkomposition (Foto und Einzeichnung J. Bloch).

Abb. 47: Český Krumlov, Latrán Nr. 74, Fassade des Hauses, Einzeichnung der bei Sondierung festgestellten Fensteröffnungen in der Trapezkomposition (Foto J. Bloch).

Abb. 48: Český Krumlov, Dlouhá (Lange G.) Nr. 90, Blockwerkraum im Obergeschoss, Skizze der Westwand mit zwei erhaltenen Fensterchen.

Abb. 49: Český Krumlov, Dlouhá Nr. 90, Blockwerkraum im Obergeschoss.

Abb. 50: Český Krumlov, Kájovská (Lacken G.) Nr. 55, Marktplatzfront.

Abb. 51: Český Krumlov, Široká (Breite G.) Nr. 72, Straßenfront, der bei Sondierung freigelegte Teil vom oberen Belüftungsfensterchen im Obergeschoss (Foto J. Bloch, 2004).

Abb. 52: Český Krumlov, Široká Nr. 77, Straßenfront.

Abb. 53: Český Krumlov, Široká Nr. 77, das dicht unter dem Einschub aus dem 16. Jahrhundert situierte Fensterchen (Foto D. Šnejd).

Abb. 54: Český Krumlov, Soukenická Nr. 42, zwei kleine, bei Sondierung freigelegte Fensteröffnungen im Obergeschoss der Straßenfront über den heutigen Fenstern.

Abb. 55: Český Krumlov, Latrán Nr. 67, Wirtschaftshof des Klarissenklosters (Einzeichnung M. Špinarová).

Abb. 56: Český Krumlov, Latrán Nr. 67, Wirtschaftshof des Klarissenklosters (Einzeichnung M. Špinarová).

Abb. 57: Český Krumlov, Latrán Nr. 67, Wirtschaftshof des Klarissenklosters (Foto M. Princ).

Abb. 58: Český Krumlov, Široká Nr. 89, (Foto J. Bloch).

Abb. 59: Český Krumlov, Latrán Nr. 46, (Foto J. Bloch).

Abb. 60: Český Krumlov, Latrán Nr. 53, (Foto J. Bloch).

Abb. 61: Český Krumlov, Rybářská (Fischer G.) Nr. 1, (Foto J. Bloch).

Abb. 62: Český Krumlov, Dlouhá Nr. 99, (Foto J. Bloch).

Abb. 63: Vyšší Brod Nr. 87, Straße 5. května (Foto J. Hansová).

(Übersetzung J. Noll)